

ҚР ҒЖМ МЕМЛЕКЕТ
ТАРИХЫ ИНСТИТУТЫ

АСТАНА ҚАЛАСЫНЫҢ ІШКІ
САЯСАТ БАСҚАРМАСЫ

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ:

*Біз озық ойлы ұлт ретінде
тек қана алға қарауымыз керек!*

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың
«Egemen Qazaqstan» газетіне сұхбаты

Қасым-Жомарт Тоқаев:

Біз озық ойлы ұлт ретінде тек қана алға қарауымыз керек!

*Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың
«Egemen Qazaqstan» газетіне сұхбаты*

Қасым-Жомарт Кемелұлы, уақытыңыздың тығыздығына қарамастан «Egemen Qazaqstan» газетіне сұхбат беруге келіскеніңіз үшін ризашылығымызды білдіреміз. Сіздің қоғамды толғандыратын мәселелер туралы пікіріңіз қазақ баспасөзі үшін өте маңызды. Сондықтан түрлі тақырыпта өзіңізбен ашық әңгіме өрбіткіміз келеді. Өткен жыл несімен есіңізде қалды?

– Осы мүмкіндікті пайдаланып, барша отандасымды тағы да Жаңа жыл мейрамымен құттықтаймын!

2023 жыл еліміз үшін маңызды оқиғаларға толы жыл болды. Біз негізгі саяси реформаларды аяқтап қалдық. Конституциялық Сот жұмысын бастады. Мәжіліс және барлық деңгейдегі мәслихат депутаттары жаңа ереже бойынша сайланды. Алғаш рет аудан және облыстық маңызы бар қала әкімдерін сайладық. Ауыл және аудандық маңызы бар қала әкімдерін сайлау жалғасты. Былтыр 700-ге жуық ауыл әкімі сайланды.

Біз әділ және бәсекелі экономика жүйесін құруға кірістік. Экономиканы әртараптандыру және монополиядан арылту, инфрақұрылымды жаңғырту, бизнесті қолдау, инвестиция тарту жұмыстарымен мықтап айналыстық. Әлеуметтік салада қордаланып қалған мәселелер біртіндеп шешіле бастады. Еліміздің түкпір-түкпірінде білім ошақтары, оның ішінде, «жайлы мектептер» бой көтеруде. Ауылдарда денсаулық сақтау нысандары салынып жатыр. Әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарға кешенді түрде қолдау көрсету үшін Әлеуметтік кодекс қабылданды. Зиянды еңбек жағдайында жұмыс істейтін азаматтар үшін арнайы төлемақы енгізілді. Табиғатты қорғауға жауапты мекемелердің қызметкерлеріне олардың өмірі мен денсаулығына төнетін қауіп-қатерге қатысты үстемеақы төленетін болды. Медицина қызметкерлерінің, мектепте, колледжде және балабақшада жұмыс істейтін педагогтердің жалақысы өсті. Ұлттық қордан балаларға қаржы беру мәселесін реттейтін заң күшіне енді. Негізгі экономикалық көрсеткіштерді, оның ішінде инфляция деңгейін ескере отырып ең төменгі жалақыны анықтайтын әдістеме қабылданды.

Осы жұмыстың бәрі 2024 жылы да жалғасады. Біз тиянақты және жоспарлы әрекет жасаймыз, мақсатқа жету үшін үздіксіз алға ұмтыламыз. Бұл – айрықша маңызды жыл болмақ. Өйткені осы кезең еліміздің алдағы бес жылдағы дамуына негіз болады.

– Ал жаңа жылдан не күтесіз? Еліміздің алдында қандай міндеттер тұр?

– Мен өткен қыркүйектегі Жолдауымда жаңа экономикалық үлгіге көшетінімізді айттым, 2029 жылға қарай жалпы ішкі өнімді қазіргіден екі есеге арттыру мәселесін басты стратегиялық мақсат ретінде белгіледім. Көп ұзамай Үкіметтің кеңейтілген отырысы өтеді. Онда еліміздің былтырғы әлеуметтік-экономикалық даму қорытындысы шығарылып, алдағы жұмыстың амал-тәсілдері айқындалады.

Ұлттық құрылтайдың отырыстары идеология саласындағы мәселелерді, ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру ісін, қоғамның құндылықтар жүйесін жаңғырту жайын талқылайтын тиімді пікірталас орнына айналды. Бұған дейін жаздыгүні шақырылып келе жатқан Құрылтайдың отырысын биыл сәл ертерек, көктемде өткізетін шығармыз.

Осылайша, биыл экономикалық, қоғамдық-саяси және гуманитарлық салаларда атқарылатын жұмыстың негізгі бағыт-бағдары бірінші тоқсанда-ақ айқындалады.

Біз ұлт мүддесін ескере отырып, сындарлы әрі салиқалы сыртқы саясатты жалғастырамыз. 2024 жылы елімізде бірқатар ауқымды саммит, форумдар өтеді. Қазақстан бірнеше беделді халықаралық ұйымға, атап айтсақ, Шанхай ынтымақтастық ұйымына, Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына, Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңеске, Түркі мемлекеттері ұйымына, Аралды құтқару халықаралық қорына, Азық-түлік қауіпсіздігі жөніндегі ислам ұйымына төрағалық етеді.

Дүниежүзілік көшпенділер ойынын өткізу де еліміз үшін айтулы оқиға болмақ. Байрақты бәсеке ұлттық спорт пен салауатты өмір салтын дәріптеу жағынан да, Ұлы даладағы көшпенділер өркениетінің мұрагері саналатын бауырлас халықтардың мәдени-гуманитарлық байланысын арттыру тұрғысынан да маңызды екені сөзсіз.

Ел тарихында ерекше орны бар тұлғаларға құрмет көрсету дәстүрі еліміздің жалпыұлттық бірегейлігін нығайта түсуге зор септігін тигізеді. Биыл әйгілі ғалым Қаныш Сәтбаевтың туғанына 125, даңқты батырлар Сағадат Нұрмағамбетов пен Рақымжан Қошқарбаевтың туғанына 100 жыл толады. Сонымен қатар тарихшылардың пайымдауынша, Жошы ұлысының іргесі қаланғанына – 800 жыл. Мемлекеттілігіміздің тамыры тым тереңде жатқанын әйгілейтін осы айтулы датаға орай кең ауқымды зерттеулер қолға алынады. Биыл Қазақстан тарихының көптомдығын әзірлеу жұмыстарын да аяқтаймыз. Бұл – өзімізден 200-ден астам, шетелден 60-қа жуық маман жұмылдырылып, тыңғылықты жасалып жатқан үлкен шаруа.

Осындай маңызды оқиғалардан бөлек, күнделікті атқарылуға тиіс жұмыстар да аз емес. Бұл жылдың ел тарихында қандай орын алатыны барша азаматымыздың ерік-жігеріне де байланысты. Мен жаңа жылдық құттықтауымда биыл бәріміз тұтас ұлттың өсіп-өркендеуіне куә болатынымызды айттым. Бірақ осы мақсатқа жету үшін біз бір ел болып, білек сыбана жұмыс істеуіміз керек.

– Қасіретті Қаңтар оқиғасынан бері тура екі жыл өтті. Қаңтар Қазақстан тарихындағы жаңа дәуірге жол ашқан бетбұрыстың белесі болды. Сіз бұған дейінгі сөздеріңізде, сұхбаттарыңызда сол қайғылы оқиғаға нақты баға бердіңіз. Дегенмен, әлі де бірқатар сұрақ бар. Қаңтар оқиғасына әртүрлі түсініктеме беретіндер де кездеседі. Алмағайып күндерден бері біршама уақыт өтті. Қазір Сіз сол оқиғаны қалай сипаттар едіңіз? Оның басты себебі неде және оған не түрткі болды деп ойлайсыз?

– Мен бұл туралы көп ойландым, әлі де жиі ойланамын. Меніңше, қасіретті Қаңтар оқиғасына жылдар бойы қордаланған әлеуметтік-экономикалық проблемалар, жалпы тоқыраудың билік пен қоғамды азды-рып-тоздыруы себеп болды. Бұл – айтпаса да түсінікті жайт.

Мен 2019 жылы Президент болып сайланғаннан кейін мемлекетіміз саяси жүйені демократияландыруға, қоғамдық өмірге еркіндік сипат беруге, экономиканы монополиядан арылтуға бет бұрды. Реформаларды әзірлеуге және оны жүзеге асыруға қоғам өкілдері, белсенді азаматтар, сарапшылар қатысты. Түрлі диалог алаңдарында, соның ішінде, менің ұсынысыммен арнайы құрылған Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің отырыстарында көптеген бастама көтеріліп, жан-жақты пысықталды.

Ашығын айтсам, осы жаңа бағдарымыз кейбір ықпалды адамдарға мүлде ұнаған жоқ. Олар бұл өзгерісті елімізде әбден тамыр жайған жүйеге және билік құрылымындағы өздерінің «ерекше мәртебесіне» төнген қатер деп қабылдады. Мұндай адамдар елдегі өзгеріске астыртын, кейде тіпті ашық қарсылық біл-

діре бастады. Ақыр соңында реформаның бетін қайтарып, өздеріне ыңғайлы бұрынғы қалыпқа оралу үшін бәрін тас-талқан етуге шешім қабылдады.

Жоғары лауазымды тұлғалардан тұратын бұл топтың күштік құрылымдарға да, қылмыс әлеміне де орасан зор ықпалы болды. Сондықтан билікті күшпен басып алуға бел буды. Тергеу мәліметтеріне жүгінсек, олар 2021 жылдың ортасына таман дайындыққа кіріскен. Сосын Үкімет сұйытылған газдың бағасын күрт өсіру туралы жан-жақты ойластырылмаған, құқықтық негізі жоқ шешім қабылдады. Маңғыстау облысында арандатушылардың айтағына ілескен жұрт шеруге шықты.

Сол кезде Үкімет менің тапсырмаммен арнаулы комиссия құрды. Оның мүшелері қоғам өкілдерімен кездесіп, ортақ мәмілеге келу үшін бірден аймаққа барды. Бірақ наразылық шерулері экстремистік сипат алды. Оны қаскөйлер дереу өз мүддесіне пайдаланды.

Бас прокуратураның тергеуінен қаңтар оқиғасының бірнеше толқынмен өрбігенін көруге болады.

Шерулер алдымен Маңғыстау облысында басталды. Көп ұзамай басқа да өңірлерге жайылды. Орталық билік және әкімдіктер жағдайды реттеуге тырысқанымен, ел ішіндегі ахуал шиеленісіп кетті. Ортақ мәмілеге келу үшін жүргізілген келіссөздер мен диалогке толқуды ұйымдастырушылар еш мойын бұрмады.

Көптеген аймақта алғашқы қақтығыстар басталды. Мұның бәрі арнайы дайындалған жансыздары арқылы жағдайды одан әрі ушықтыруға тырысқан қаскөйлер үшін «іздегенге сұраған» болып шықты. Осындай аса күрделі жағдайдың өзінде құқық қорғау органдары күш қолданбай, сабыр сақтады. Бұл – екінші толқын.

Жетекшілері ымыраласқан топтың айтқанын екі етпейтін және лаңкестермен, оның ішінде сырттан келген лаңкестермен байланысы бар қылмыстық топтар өршелене іске кіріскенде үшінші толқын басталды. Олар арнаулы технологияны, арандатушылар мен қарақшыларды пайдаланып, бейбіт шерулерді жаппай тәртіпсіздікке ұластырды. Ұрып-соғу, қирату, өртеу, өзгенің мүлкін қасақана жою белең алды. Дүрбелең кезінде қарулы радикалдар мен лаңкестер бір мезетте, бір ғана бұйрықпен мемлекеттік органдардың және күштік құрылымдардың ғимараттарына, қару-жарақ дүкендеріне, құқық қорғау мекемелері мен әскери бөлімдердің қоймаларына шабуыл жасады. Мұндай оқиға Алматыда ғана емес, бірқатар облыс орталығында да болды. Қаңтар оқиғасы кезінде үш мыңнан астам қару қолды болғанын айта кеткен жөн. Оның ішінде автомат, пулемет, тіпті гранатомет және басқа да атыс құралдары бар. Оған қоса, көлік инфрақұрылымы және телекоммуникация нысандары шабуылға ұшырады. Қарақшылар мен лаңкестер өзара ұйымдасып, бір-бірімен тығыз байланыста әрекет жасағанын тағы да қайталап айтқым келеді.

Қаскөйлердің мемлекеттік төңкеріс жасамақ болған жоспарын жүзеге асыру үшін экстремистер, қылмыстық топтар және әсіре діншілдер бірге қимылдады. Олардың мақсаты ел ішіне үрей туғызу, мемлекеттік институттардың қызметін тұралату, конституциялық құрылымның іргесін шайқау, ақыр соңында билікті басып алу еді.

Сол кездегі ахуал өте күрделі болды, еліміз құрдымға кетуге шақ қалды. Бұған жол бермеу үшін барлық іс-әрекетті күндіз-түні және сағат сайын тікелей өзін бақылап отырдым. Ішкі істер министрлігі арқылы Ақорда резиденциясына түрлі шабуыл жасалғалы жатыр, соған жүк көліктері пайдаланылады деген ақпарат жетті. Маған бас сауғалап, резиденциядан кету, тіпті шетел асу туралы ұсыныс бірнеше рет айтылды. Бірақ мен бұған үзілді-кесілді қарсы болдым. Теледидар арқылы жасаған мәлімдемелерімнің бірінде қандай жағдай болса да жұмыс орнымда қалатынымды ашық айттым. Екі апта бойы тапжылмай, Ақордада

болдым, күн-түн демей, шұғыл жиналыстар өткіздім. Сол аласапыран күндерде мемлекетімізді сақтап қалу, елдегі заң мен тәртіп үстемдігін қалпына келтіру ең басты міндет еді.

– Қазақстанға Ресейдің әскери қызметшілерін шақыру қаншалықты дұрыс шешім болды? Біздің мемлекетті сол кезде Ресей құтқарып қалды деген пікір көрші елде жиі айтылады.

– Аймақтарда жаппай тәртіпсіздік белең алып, жергілікті билік дарменсіздік танытқанда, Қауіпсіздік кеңесі Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына жүгіну туралы шешім қабылдады. Қазақстан оның бітімгерлік күштерін тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ғана қысқа мерзімге енгізуді сұрады. Бұл жерде мына жайтқа баса мән беру керек. Біз бұл құрылымның мүшесі ретінде Ресейге емес, Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына жүгіндік.

Сол кезде осы ұйымның төрағасы Армения еді. Биыл ҰҚШҰ-ға Қазақстан төрағалық етеді. Құрылым жасағы, шын мәнінде, бітімгерлік рөл атқарып, қасіретті күндерде елді жайлаған жүргенсіздікті тоқтатуға септігін тигізді. Ұйымға мүше-мемлекеттермен келісілгендей, бұл бітімгерлік күштер алдын ала ешқандай талап қоймастан, оның үстіне мерзімінен бұрын Қазақстаннан сыртқа шығарылды.

ҰҚШҰ бітімгерлік күштері лаңкестікке қарсы операцияларға қатысқан жоқ, бірде-бір оқ атқан жоқ. Армения жасағы «Ақсай» нан зауытын және «Алматы су» мекемесін, Беларусь жасағы Жетігендегі аэродромды, Тәжікстан мен Қырғыз Республикасының әскери қызметшілері Алматы қаласының бірінші және екінші жылу электр орталықтарын, Ресей жасағы үшінші жылу электр орталығы мен телекоммуникация нысанын күзетті. Осы маңызды нысандарға лаңкестік шабуылдар жасалуы мүмкін деген қауіп болды. Сондықтан бітімгерлік күштер соларды күзетуге жіберілді. Ең бастысы, сол арқылы өз күштерімізді лаңкестікке қарсы операцияға жұмылдыруға мүмкіндік туды.

– Демек бұл жүзеге аспай қалған мемлекеттік төңкеріс қой. Ендеше Қаңтар оқиғасын халық көтерілісі, тіпті революция деп атап жүргендерге не айтар едіңіз?

– Бастапқыдағы бейбіт шерулер жаппай тәртіпсіздікке, өртеу мен қиратуға ұласқан қайғылы оқиғаларға бүкіл әлем куә болды. Кім бейбіт шеруге автомат, тапанша және суық қару ұстап барады?! Ниеті дұрыс адам әскери қызметшілерді ұрып-соғып, өлтіре ме, оларды тірі қалқан етіп, әкімшілік ғимаратқа шабуыл жасай ма?! Бейбіт шеруде дүкендер мен банктер қиратылып, тоналып, көліктер өрттеле ме?! Билік органдарының ғимараттары мен полиция бөлімдеріне жасалған шабуылды айтпай-ақ қояйын. Осындай жаппай тәртіпсіздіктің салдарынан үш миллиард долларға жуық шығын келді.

Қаңтар оқиғасының себеп-салдарын бұрмалап көрсетудің қажеті жоқ. Тұрасына көшсем, бұл халық көтерілісі болды деген пікірлер қылмыстық әрекеттерді ақтау үшін айтылуда. Барып тұрған бұзақыларды батырға балап, жұртты арандататын әрі жауапкершіліктен жүрдай сыңаржақ пайымдар қылмыстық психологияның қоғам санасына сіңуіне әкел соқтырады. Мұндай әңгімелер – ұлттық қауіпсіздікке және халықтың жаймашуақ өміріне қатер төндіретін жаппай тәртіпсіздікке шақырумен пара-пар. Бұл – өте қатерлі үрдіс. Сондықтан осындай жүргенсіздікті сынға алу мәселесіне келгенде мемлекет пен қоғамның ұстанымы ортақ болуы керек. Мен бұған сенімдімін.

– Онда азаматтар биліктің іс-әрекеті ұнамайтынын қалай білдіре алады?

– Елімізде биліктің іс-әрекетіне жария түрде келіспеушілік білдіруге толық мүмкіндік бар. Азаматтар өзін толғандыратын мәселе туралы ашық айта алады. Мен мемлекеттік органдардан «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасына сәйкес, қоғамның пікірімен санасуды талап етіп келемін. Елімізде бейбіт жиналыстарды реттейтін демократиялық сипаттағы заң бар. Жақында петицияларды тапсыру және қарау тәртібін реттейтін заң қабылданды.

Сондықтан бір нәрсені анық білуге тиіспіз. Бейбіт шеруге тыйым салынбайды, ал жаппай тәртіпсіздіктің кез келген түріне қатаң тосқауыл қойылады. Елімізде заң мен тәртіп қана үстемдік құруға тиіс. Бұл – мен үшін мызғымас қағида. Демократияның бесігі саналатын батыс елдеріне қараңыздар, ешкім де көшеде жаппай тәртіпсіздік жасаған, мемлекеттік органдарға шабуылдаған адамның маңдайынан сипап, өбектеп отырмайды.

Полиция жаппай тәртіпсіздікті ұйымдастырушыларды, яғни биліктің заңды талаптарына қарсы шығуға үндеген, қару-жарақ әкеліп таратқан, жағдайды ушықтырып, адамдарды күш қолдануға, маңайдағының бәрін қиратуға, өртеп-талқандауға азғырған адамдарды анықтап, әшкереледі. Ал тәртіпсіздікке кездейсоқ қатысқан, білместікпен арандап қалған адамдардың бұзақыларға қатысы жоқ. Оларға менің бастамамен рақымшылық жасалды. Бұған дейін сотталған 1205 адамның 1095-і осы рақымшылыққа ілікті. Ал жаппай тәртіпсіздікті ұйымдастырғандар мен лаңкестік әрекеті, мемлекетке сатқындығы, билікті күшпен басып алуға тырысқаны және басқа да ауыр қылмыс жасағаны үшін сотталғандар жазасын толығымен өтейтін болады.

– Келесі сұрақ сізге ұнамауы мүмкін. Бірақ бұл сауалды қоймасқа тағы болмайды. Сіз 2019 жылы Президент лауазымына сайланғаннан кейін елімізде қосарланған билік жүйесі қалыптасты-мыс деген сөз тарады. Кейбіреулер біздің саяси жүйемізді Иранның, Сингапурдың жүйесімен салыстырды. Шынымен де, сол кезде елімізде екі билік орталығы орнағандай көрінді. Расымен солай болды ма?

– Төтесінен қойған сұрағыңызға тура жауап берейін. Конституцияға сәйкес, Президент еліміздің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқындайды, мемлекетіміздің жоғары лауазымды тұлғаларын, Қарулы Күштеріміздің жоғары басшылығын тағайындайды және оларды қызметінен босатады. Сондай-ақ Мемлекет басшысы еліміздің Жоғарғы Бас Қолбасшысы саналады.

Алайда базбіреулер қосарланған билік жүйесін орнатуға талпынғаны, тіпті, мұндай әрекеттерді әдейі әрі мұқият ұйымдастырғаны рас. «Билік транзиті» кезіндегі ахуалды саясаттағы айлакерлер өз мүддесіне пайдаланып, қосамжарланған билік орталығын құруға тырысты. Елімізде Президент әрі Жоғарғы Бас қолбасшы лауазымы бір бөлек, бұрынғы Президент иеленген Қауіпсіздік Кеңесінің Төрағасы лауазымы бір бөлек болды. Осы екі лауазымның иелері бір мезетте қатар қызмет атқарды. Түптің түбінде бұл жағдайдың билікте қатаң текетірес туғызбай қоймасы анық еді.

Мұны аз десеңіз, дәл осы жағдай Қаңтар дағдарысына әкеп соқтырған алғышарттың бірі болды. Өйткені ымыраласқан қаскөйлер өздері ойлап тапқан қосарланған билік, яғни «тандем» идеясын дәріптеп, оны өз мүддесіне пайдаланғысы келді. Кейбір лауазымды тұлғалардың, оның ішінде бұрынғы Әділет министрінің

мәртебе жағынан Елбасы Президенттен жоғары тұратынын айтқаны естеріңізде шығар. Кейбір шенеуніктер біресе ана, біресе мына кабинетті жағалап жүрді. Олар ойнақтап жүріп, ақыры от басты. Мен кейінірек Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа оның жақын серіктерінің саяси қитұрқыллығы еліміздің тас-талқанын шығара жаздағанын ашық айттым.

Қалай десек те, мемлекетте үлкен және кіші президент деген болмауы керек деп санаймын. «Кеттің бе – қайырылма!» Болашақта ел тізгінін ұстайтын азаматтар осы жағдайдан сабақ алып, мұндай нәрседен қашық болуға және тек қана мемлекеттің мүддесі мен қоғамның береке-бірлігін ойлауға тиіс.

Өкінішке қарай, ішкі саяси дағдарысқа байланысты туындаған сын сағатта негізгі құқық қорғау органдары басшыларының бетпердесі сыпырылып, олардың кәсіби біліктілігі, қала берді сатқындығы әшкере болды.

Ата заңға сәйкес жұмыс істейтін орнықты әрі тиімді мемлекеттік институттар жүйесін құру ауадай қажет екені Қаңтар оқиғасынан айқын көрінді. Біз бір ел болып, бұл дағдарысты еңсердік, қиындыққа қасқая қарсы тұрып, одан тіпті шыңдалып шықтық. Азаматтарымыздың бекем бірлігінің және барлық деңгейдегі билік өкілдерінің батыл іс-әрекетінің арқасында алапат апаттың бетін қайтарып, елдегі ахуалды тұрақтандыра алдық. Кейін кейбір қаскөйлер тергеу кезінде халық жауапты сәтте жұдырықтай жұмыла біледі, билік қандай қатерге де қаймықпай төтеп бере алады деп еш күтпегенін мойындады.

– Қаңтар оқиғасынан кейін Сіз түбегейлі саяси реформаларды жүзеге асыруға кірістіңіз. Оны Батыс та мойындап отыр. Енді кешегі күнге оралмайтынымызды аңғартатын «асудан» астық деуге бола ма? Қайтадан кері кетпейтінімізге қандай кепілдік бар?

– Мен саяси реформалардың 2019 жылы басталғанын айтып өттім. Сол кезде Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі құрылды. Кеңесте маңызды заңнамалық бастамалар әзірленіп, жүзеге асырылды. Сайлау, саяси партиялар, Парламент туралы заңдарға елеулі өзгерістер енгізілді. Елімізде олигополияның диктатурасы туралы алғаш рет ашық айтыла бастады.

Бұл өзгерістер саяси және экономикалық монополия үстемдік құрып тұрған кезде жалғанды жалпағынан басып жүргендерге қауіп төндірді. Сондықтан олар уақыт тегершігін кері айналдырып, бұрынғы күніне оралу үшін жанталасып бақты. Бұдан еш нәтиже шыққан жоқ.

Қаңтар оқиғасынан кейін базбіреулер «енді билік қылбұрауды қатайтып, режимді сақтап қалу үшін барын салады» деп қауіптенді. Бірақ біз керісінше жасадық. Күрделі болса да, дұрыс жолды таңдадық.

Саяси жаңғыру үдерісі 2022 жылы тың қарқынмен жалғасты. Реформаның басты міндетінің бірі барынша әділ әрі теңгерімді саяси жүйе құру болды. Оған қоса, ат басын артқа бұру, яғни саяси өзгерістерді кері қайтару мүмкін болмайтындай, сонымен бірге реформалар қоғамдық өмірдегі қалыпты құбылысқа айналатындай ахуал қалыптастыру маңызды еді. Сол үшін конституциялық реформа аясында кертартпалыққа бірқатар тосқауыл қойылды.

Біріншіден, біз Ата заңның үстемдігін қамтамасыз ететін, конституциялық бақылауды жүзеге асыратын жоғары орган – Конституциялық Сотты қайта қалпына келтірдік. Біреулерге Конституциялық Кеңестің аты ғана өзгергендей көрінуі мүмкін. Шын мәнінде, оның заты түбегейлі өзгерді.

Конституциялық Сот шешімдерінің күшін ешкім жоя алмайды. Оның шешімдеріне, соның ішінде азаматтардың конституциялық құқықтарына қатысты байламдарына күмән келтіруге, Президенттің де еш қақы жоқ.

Ата заңға енгізілуі мүмкін кез келген өзгеріс пен толықтыру Конституциялық Соттың оң қорытындысы болса ғана республикалық референдумға немесе Парламенттің қарауына шығарылады.

Конституциялық Сотта он бір қазы бар екені белгілі. Соның алтауын, яғни көпшілігін, Парламент палаталары тағайындайды. Ал төрағасын Президент тағайындағанымен, міндетті түрде Сенаттың келісімі қажет.

Екіншіден, негізгі ұстанымдар Конституцияда нақты айқындалып, біржола бекітілген. Мысалы, Ата заңның 91-бабына сәйкес, Конституцияда белгіленген мемлекеттің тәуелсіздігі, біртұтастығы мен аумақтық тұтастығы, оны басқару нысаны, Республика қызметінің түбегейлі принциптері және осы жерде айрықша атап өтейін, Президент жеті жыл мерзімге бір рет қана сайланады деген ереже еш өзгермейді.

Үшіншіден, реформалардың нәтижесінде Мәжіліс жаңа сайлау жүйесімен, яғни партиялардың тізімі және бірмандатты округтер арқылы жасақталатын болды. Мәжілістің өкілеттігі де айтарлықтай кеңейді.

Бір сөзбен айтсақ, ескі жүйе келмеске кетті. Қазақстандағы саяси реформалар жүйелі ғана емес, ешқашан кері қайтпайтын түбегейлі сипатқа ие болды деп сеніммен айта аламыз. Мұның еліміз үшін айрықша маңызы бар. Себебі ұлттың саяси сана-сезімі түбегейлі өзгерді. Жұрттың құқықтық сауаттылығы мен белсенділігі демократиялық жаңғырудың басты кепіліне айналды. Тоқетерін айтсақ, кері кетуге халықтың өзі жол бермейді және елге жаңа леп әкелген осы өзгерістерді табандылықпен қорғайды. Мен бұған бек сенімдімін.

– Дегенмен, билікті сынап жүргендер, оның ішінде Батыстың өкілдері де, Қазақстанда әлі күнге дейін саяси тұтқындар бар деп жатады. Бұған не дейсіз?

– Саяси қудалау бар деп айту үшін цензура, арнаулы заңдар мен жазалаушы органдар болуы керек. Қазіргі Қазақстанда мұның ешқайсысы жоқ. Біздің заңнамамызда азаматтарды саяси көзқарасы үшін қудалауға негіз болатын бірде-бір жарлық, бірде-бір заң, бірде-бір нормативтік құжат жоқ.

Керісінше, реформалардың нәтижесінде адам құқықтарын қорғау жүйесі нығая түсті. Заңдарға қазылардың тәуелсіздігін күшейтетін түзетулер енгізілді. Алқа билердің қарауына жататын істердің аясы кеңейді. Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты толық жұмыс істеп тұр. Оған конституциялық мәртебе берілді. Мен былтыр желтоқсан айында адам құқықтарына қатысты екінші Жарлыққа қол қойдым. Мұның бәрі осы салада дәйекті әрі түбегейлі өзгеріс жасалып жатқанын көрсетеді.

Мемлекеттің басты міндетінің бірі – заңның мүлтіксіз орындалуын, тәртіптің қатаң сақталуын толық қамтамасыз ету. Сондықтан заң бұзған кез келген адам жауапқа тартылады. Ал заң мен тәртіпті сақтау мәселесіне азаматтардың идеологиялық ұстанымы мен саяси көзқарасының еш қатысы жоқ. Заң бәріне ортақ.

Кейбіреулер прокуратура органдарының ескертуіне қарамастан, адам түсініп болмайтын кесірілік көрсетіп, заң бұзады. Ондай адамдар өзін заңнан жоғары қойып, «Атың шықпаса, жер өрте» деген ұстаныммен елге танымал болғысы келетін сияқты.

Көптеген тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралы жұмыс істеп тұрған, саяси цензура атымен жоқ елде саяси қудалау бар деу қаншалықты орынды?

Ол аз десеңіз, жаңа заң қабылданып, бейбіт жиналыс өткізу үшін рұқсат алудың орнына хабарлау тәртібі енгізілген соң, Қазақстандағы бейбіт жиындардың саны еселеп артты.

Мен түйткілдердің түйінін айқай-шумен алаңда емес, диалог үшін арнайы құрылған орындарда, ең алдымен, Парламентте өркениетті жолмен, салиқалы түрде тарқату керек деп үнемі айтамын.

Қазір Парламентте түрлі көзқарастағы қоғам өкілдерінің мүддесін білдіретін сан алуан саяси күштер бар. Парламенттік оппозиция институты заң жүзінде бекітілді.

Соңғы сайлауда Мәжіліске алты партия өтті. Оның үшеуі алғаш рет депутаттық мандатқа ие болды. Тіпті қазір Парламентте отырған партияның бірі – әуел бастан оппозициялық ұстанымдағы ұйым.

Көптеген шетелдік сарапшылар мен әріптестер, соның ішінде Батыс елдерінің мамандары, Қазақстандағы демократиялық реформалардың озық үлгіде екенін айтып, оған қолдау білдіріп отыр. Шынымен де, біз геосаяси төңірегімізде ауқымды демократиялық өзгеріс жасап, адам құқықтарын қорғау ісінде зор табысқа жеткен бірден-бір елміз.

– Әлеуметтік желіде Президент Конституцияға қатысты референдум өткізіп, 2026 жылы тағы да сайлауға түсуді жоспарлап отыр деген қауесет тарап жатыр. Бұл рас па?

– Бұл – жалған ақпарат. Бұдан былай әркім ойына келгенін істеп, Ата заңға оңды-солды өзгеріс енгізе алмайды. Ал осындай маңызды мәселеге келгенде, тіпті мүмкін емес. Мен бұған нық сенімдімін. Конституциялық реформа Ата заңға қалай болса солай өзгеріс енгізе беру үшін жасалған жоқ.

Президент лауазымына бір-ақ рет сайлану туралы ереже енді ешқашан өзгермейді. Бұл талап мемлекетіміздің тәуелсіздігі, біртұтастығы, аумақтық тұтастығы және басқару нысаны туралы нормалар сияқты мызғымастай етіп бекітілген.

Ақыры осы тақырып қозғалған екен, бұған қатысты кейбір жайтқа кеңірек тоқталып, мән-жайын аша кетейін. Мен жетіжылдық бір ғана мерзім туралы идеяны осыдан 15 жыл бұрын жабық пікірталастарда айтып жүрдім. Сол кезде ұсыныс аса қолдау таба қоймады. Өзім Президент болып сайланғаннан кейін, осы бастаманың артықшылығы мен кемшілігін әбден салмақтап, оны қалай жүзеге асыруға болатыны жөнінде көп ойладым.

Суперпрезидентке тән өкілеттіктерді жою үшін 2022 жылы Конституцияға бірқатар маңызды өзгеріс енгізілді. Мен сол кезде жетіжылдық бір мерзім идеясын қайта ұсындым. Бастамама бүкіл халық қолдау білдірді. Осымен бұл әңгіме тамам.

– Экономика тақырыбына ойыссақ. Сіз бытырғы Жолдауыңызда Әділетті Қазақстанның жаңа экономикалық бағдарын жарияладыңыз. Онда 2029 жылға қарай ұлттық экономиканың көлемін екі есе арттырып, 450 миллиард долларға жеткізу көзделген. Алайда Халықаралық валюта қоры мен Дүниежүзілік банктің болжамдарына сенсек, 2023-2024 жылдары ел экономикасының өсімі 3-4 пайыздан аспайды. Мұндай қарқынмен мақсатқа жете аламыз ба?

– Әрине, бұл – жетуге болатын жеке. Халықаралық валюта қорының сарапшылары 2023 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанның Ішкі жалпы өнімі қазіргі бағамен есептегенде 259 миллиард доллардан

асады, яғни 2022 жылмен салыстырғанда 15 пайызға артады деп бағалап отыр. Бұл – Орталық Азиядағы ең жоғары ақшалай өсім. Жан басына шаққандағы ішкі жалпы өнім де өсіп келеді. Бұған қатысты болжамды көрсеткіш бытыр 13 мың долларға жуықтады.

Оның жыл сайынғы өсімі 1,6 мың доллар болады деп бағалануда. Халықаралық валюта қорының болжамына сәйкес, 2028 жылға қарай бұл көрсеткіш отыз пайыздан да көбірек артып, 16,8 мың долларға жетеді.

Шын мәнінде, мен үшін макроэкономикалық көрсеткіштер соншалықты маңызды емес, азаматтардың тұрмыс сапасының іс жүзінде жақсаруы одан әлдеқайда маңыздырақ.

Халқымыз «Жақсы сөз – жарым ырыс» дейді. Үкімет экономиканы басқарудың тың тәсілдерін қолдана алса, жаңа айтылған жақсы болжамдар ақиқатқа айналады. Осы орайда негізгі екі бағытқа тоқталайын.

Біріншіден, еліміздің өркендеуіне жол ашатын бірқатар нақты міндетті шешу қажет. Сондай міндеттің бірі – ауқымды өнеркәсіп жобаларын жүзеге асыру. Қыркүйектегі Жолдауда Үкіметке мұндай жобаларды анықтау және Инфрақұрылымды дамыту жоспарын әзірлеу туралы тапсырма берілді. Бұл жобалар ірі бизнес өкілдерімен, институционалды инвесторлармен және сарапшылармен бірге пысықталып, нақты жұмыс жасалып жатыр.

Тағы бір маңызды міндет – инвестиция тарту. Бұл міндетті орындауға жекешелендіру және активтерді қайтару науқандары да септігін тигізеді. Қомақты инвестиция болса, экономика қарқыны үдейе түседі және жаңа мүмкіндіктер пайда болады. Осы орайда мен жақында Инвестиция штабын құру туралы Жарлыққа қол қойдым. Бұл штабқа еліміздегі инвестициялық ахуалды жақсарту және инвестициялық жобаларды сапалы жүзеге асыру үшін ауқымды өкілеттік берілген.

Екінші бағыттағы жұмыс экономиканың барлық саласына қатысты «ойын тәртібін» белгілейтін жүйелі реформаларды жүзеге асыру шараларын қамтиды.

Менің тапсырмаммен Үкімет мемлекет пен бизнестің қарым-қатынасын қайта қарауға мүмкіндік беретін жаңа Салық кодексін әзірлеп жатыр. Салық жүйесін жетілдіргенде тек төлем жинау тәсілімен шектеліп қалмау өте маңызды. Бір жағынан, инвесторларға қолайлы жағдай жасау керек. Екінші жағынан, бюджет кірісінің азайып кетпеуіне мән берген жөн. Яғни таразы басын тең ұстау қажет.

Жаңа Бюджет кодексі де – өте маңызды құжаттың бірі. Біз «қазына қаражатына» деген көзқарасымызды өзгертіп, оны тиімді, жөнімен әрі үнемдеп жұмсауға тиіспіз.

Бұл ретте мемлекеттік сатып алу ісін және мемлекет пен жеке сектордың серіктестігін реттейтін жаңа заңдар елеулі рөл атқарады. Осы құжаттар мемлекеттік сатып алу ісінің ашық болуын да қамтамасыз етеді. Сондай-ақ экономиканы дамытуға қажетті қаражат қорын қалыптастыруға септігін тигізеді.

Квазимемлекеттік сектордың тиімділігін арттыруға көп көңіл бөлу қажет. Қазір бұл секторды жаңғырту шаралары айқындалып, іске асырылып жатыр.

Сіздің сұрағыңызға жауап бере отырып, мына мәселеге назар аударғым келеді. Әлемдегі экономикалық ахуал біздің елге де салқынын тигізетіні сөзсіз. Алайда кез келген қиындық жаңа мүмкіндікке жол ашады. Үкіметтің жел қайдан соқса да желкенді өзіне оңтайлы бұра алатындай, жан-жақты ойластырған жоспары болуға тиіс. Экономиканың өсімін ынталандыру шаралары мен құрылымдық реформалар қатар

жүруі керек. Нақтырақ айтсақ, кәсіпкерлік пен бәсекені дамыту, жекеменшікті қорғау, әділ сот төрелігі болуы өте маңызды. Сонда ғана көздеген мақсаттарымыздың бәріне қол жеткізіп, белгіленген мерзімде ұлттық экономика көлемін екі есе ұлғайта аламыз.

– Несиесін өтей алмай жүрген адамдар біздің газетімізге жиі хат жазып, қоңырау шалады. Жалпы, халықтың қарызға батуы күрделі мәселе болып тұр. Осы мәселені шешу үшін не істеліп жатыр?

– Мен азаматтарымыздың қарызға белшеден батқанына қатты алаңдаймын. Себебі бұл мәселе жұрттың әлеуметтік жағдайына және еліміздегі қаржы жүйесінің тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Мен 2019 жылы Мемлекет басшысы ретінде қол қойған алғашқы құжаттың бірі қиын жағдайға тап болған азаматтардың борышын азайту туралы Жарлық еді. Сол уақытта 500 мың адамның кепілсіз алған несиесі кешірілді. Бұл бірреттік шара болатын. Ал 2023 жылы жеке тұлғалардың банкроттығы туралы заң күшіне енді. Мұның бәрі мәселенің ушығып кетпеуіне ықпал етті. Осы жағдайды түбегейлі өзгерту үшін былтырғы Жолдауымда Үкіметке тың шараларды қолға алуды тапсырдым.

Негізінен, бұл жағдайға жұрттың қаржылық сауаттылығының төмендігі себеп болып отыр. Екінші жағынан, тұтыну несиесін беру тәртібін және коллектор ұйымдарының қызметін қатаң реттеу керек.

Сол үшін нақты шаралар қолға алынып жатыр. Мысалы, соңғы жылдары банктер мен микрокредит ұйымдарына қойылатын тұтыну несиесі капиталының көлеміне қатысты талаптар бес есе күшейтілді. Төлеу мерзімі өтіп кеткен берешегі бар адамдарға несие беруге тыйым салынды. Сондай-ақ қарызын уақтылы өтей алмаған борышкерге 90 күннен әрі айыппұл салуға болмайды. Коллектор агенттіктеріне тұрақты тексеру жүргізіледі.

Борышкерлер құқығын қорғау үшін несие беру туралы заңнамаға енгізілетін түзетулер әзірленді. Бұл өзгерістер банктерге, микрокредит ұйымдарына және коллектор агенттіктеріне талапты одан да күшейте түседі. Несиелерді коллектор компанияларына сатуды шектеу ұсынылады. Коллектор компаниялары қарызды өзіне алған соң мәселені реттеп көруге міндетті болады. Банк омбудсменінің өкілеттігі де кеңейтіледі. Қазір бұл құжатты Мәжіліс депутаттары қарап жатыр. Мен бұл бастаманы қолдауға дайынмын.

– Қазір көптеген отандасымыз қымбатшылық белең алғанына, тарифтердің өсіп жатқанына, жұмыссыздық мәселесінің шиеленіскеніне және аймақтардағы жалпы ахуалға алаңдап отыр. Күнделікті күйбеңнен және аяқ астынан туындайтын түйткілдерден бас көтере алмай жатқан қазіргі Үкіметтің стратегиялық міндеттерді іске асыруға қауқары бар ма? Сіз Үкімет жұмысының тиімділігіне қандай баға бересіз?

– Кез келген елдің Үкіметі стратегиялық міндеттері мен күнделікті жұмысын қоса атқарады. Бізде де солай. Ең бастысы, тиімді жоспарлау және ресурстарды орынды пайдалану керек.

Үкіметтің қазіргі құрамы былтыр көктемде ғана жасақталды. Конституциялық реформа жасалып, Парламент сайлауы өткен соң алдыңғы Парламенттің де, Үкіметтің де мандаты күшін жойды. Конституцияға сәйкес бұрынғы Үкімет жаңадан сайланған Мәжіліс депутаттарының алдында өз өкілеттігін тоқтатты. Сайлауда ең көп дауыс алған «Аманат» партиясы Премьер-Министрдің кандидатурасын ұсынды. Әрине, партия мұны Президентпен ақылдаса отырып жүзеге асырғанын жасырмаймын. «Аманат» партиясының

сайлау алдындағы тұғырнамасының экономикаға қатысты бөлігі қазіргі Үкіметтің бағдарламасы негізінде жасалды.

Бүгінде Үкіметтің өкілеттігі айтарлықтай кеңейді. Қыркүйек айында құрылымы өзгерген Президент Әкімшілігі еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына қатысты стратегиялық бағыттарға баса назар аударатын болды. Енді Әкімшілік бұрынғыдай Үкіметті, кейбір министрліктер мен ведомстволарды жетелеп жүрмейді. Президент Әкімшілігі атқарушы биліктің қызметіне араласпай, басты саяси штаб ретінде ғана жұмыс істейді. Осыған дейін екі органның да құзырында болған бірқатар өкілеттік Үкіметке берілді. Түрлі салаға қатысты шешім қабылдау құқығы Үкіметке және басқа да жауапты органдарға өтті. Аймақтардың бюджетке қатысты дербестігі арта түсті.

Бір сөзбен айтсақ, қазір Үкіметтің өнімді жұмыс істеуі үшін мүмкіндіктері жеткілікті. Атқарушы билікке жан-жақты ойластырылған іс-қимыл стратегиясы және өз міндетін тиімді жүзеге асыруға деген ынта-жігер ғана қажет. Дербестікке және қосымша өкілеттікке ие болуға ұмтылған Үкімет қалағанын алды. Бірақ «алмақтың да салмағы бар», оларға қойылатын талап та күшейді. Үкімет мұны түсінуге тиіс.

– Еліміздің отын-энергетика кешені мен коммуналдық шаруашылығының үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету – Үкіметтің міндеті. Қазіргі Үкімет бұл міндетін әупірімдеп, әрең атқарып отыр деуге болады. Апаттардың салдарымен күресіп, қыстың көзі қырауда еліміздің түкпір-түкпіріндегі елді мекендерді жылумен, жарықпен, сумен шұғыл қамтамасыз етуге тура келеді. Қалайша осындай жағдай қалыптасып отыр?

– Жылу электр орталықтарындағы және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығындағы мүшкіл ахуал – көп жылғы салғырттықтың салдары. Осы саладағы түйткілдер бір күнде аяқ астынан пайда бола қалған жоқ. Оның бәрі жылдар бойы қордаланған мәселелер екені баршаға мәлім. Өңірлердегі жылу орталықтары мен басқа да құрал-жабдықтардың 80 пайызы әбден тозған. Өткен жылдарда коммуналдық шаруашылыққа салынған инвестиция бұл саланың қажетін өтеуге жеткіліксіз болды.

Электр энергетикасы нысандарында болып жататын кішігірім оқиғаларды дардай қылып көрсетіп, жылумен қамтамасыз ету ісіндегі болмашы олқылықты «қасіретке айналдыруға» ұмтылатын әлеуметтік желідегі белсенділер отқа май құйып, елді дүрбелеңге салып жүр.

Бүкіл Қазақстандағы инженерлік инфрақұрылымды толық жаңғырту – өте ауқымды әрі күрделі міндет. Бұл мәселе біртіндеп шешіліп жатыр. Көктем-жаз айларында Үкімет пен әкімдіктер жылу маусымына дайын болу үшін біраз жұмыс жасады. Жағдайы сын көтермейтін бірқатар нысанды жөндеді.

Ең алдымен, күрделі апаттардың алдын алып, үйлерге жылудың үздіксіз берілуін қамтамасыз ету керек. Бірақ жаңа қуат көздерін ашу, желілерді біртіндеп жаңарту және коммуналдық саланы түгел жаңғырту басты міндет екенін ұмытпаған жөн.

Қазір жылу желілері әрең жұмыс істеп тұр. Үкімет пен әкімдіктер батыл қимылдап, қажетті шараларды дереу қолға алуы керек. Онсыз болмайды.

– Мұның бәрі еліміздегі энергетикалық қауіпсіздік нысандарының жай-күйі көңіл көншітпейтінін білдіреді. Сіз Жолдауыңызда АЭС салу-салмау мәселесі жалпыхалықтық

референдум арқылы шешіледі деп мәлімдедіңіз. АЭС «жасыл» энергия саналғанымен, қоғамда бұған қатысты әртүрлі пікір айтылып жүр. Мұндай нысан салу туралы жоспардың геосаяси астары да жоқ емес. Сіздің ұстанымыңыз қандай?

– Қазақстан үшін таза атом энергиясының мәні зор. Бұл – ел экономикасының болашағына тікелей әсер ететін айрықша маңызды мәселе. Біз табиғи уран өндіру көлемі жағынан әлемде бірінші орын аламыз. Ядролық отын компоненттерін де өзіміз өндіреміз. Сол себепті мен еліміздің аумағында АЭС салу жайына айрықша мән беремін. Түптеп келгенде, энергетика қауіпсіздігі мәселесін геосаяси мүдде емес, нақты қажеттілік пен мүмкіндіктер тұрғысынан қарастырып, ғылыми зерттеулер негізінде шешкен жөн.

Ел ішінде АЭС құрылысына үзілді-кесілді қарсылық білдіріп жатқандар да бар. Бұл – түсінікті жайт. Көпшілік Семей ядролық полигонының қасіретін ұмыта қойған жоқ. Мұқият назар аударуды қажет ететін басқа да күрделі жайттар бар. Мысалы, жобаның құны мен экологияға әсерін қаперден шығаруға болмайды.

Сондықтан бұл бастаманың мән-маңызын ескере отырып, АЭС құрылысына қатысты мәселені жалпыхалықтық референдумға шығаруды ұсындым. Халқымыз үшін аса маңызды осындай шешімдердің референдум арқылы ғана қабылданатыны 2019 жылғы сайлау алдындағы бағдарламамда нақты көрсетілді. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы мен Әділетті Қазақстан қағидаттарының іс жүзінде орындалуы дегеніміз – осы.

Болашақта әлі талай қоғамдық талқылау өткізіледі. Азаматтар референдумда дауыс берген кезде АЭС салуды жақтаған немесе қарсы болған сарапшылардың дәйекті пікірлерін барынша таразылап, ой елегінен өткізіп барып шешім қабылдауға тиіс. АЭС саламыз ба, салмаймыз ба – мұны халық шешеді.

– Былтыр сыртқы саясат саласында ауқымды жұмыс атқарылды. Қазақстан түрлі саммиттер мен форумдарда өз ұстанымын барынша салмақты жеткізе білді. Сіз әлемдік деңгейдегі көшбасшылармен көптеген кездесу өткіздіңіз. Әсіресе, өңірлік «С5+» үлгісіндегі басқосулардың маңызы арта түсті. Мұның бәріне Сіздің әлемдік дипломатиядағы абырой-беделіңіз де белгілі бір дәрежеде ықпал еткені анық. Алдағы уақытта сыртқы саясатымызда қандай айтулы оқиғалар болмақ?

– Қазақстан тиімді әрі салиқалы сыртқы саясат жүргізу арқылы өзінің ұлттық мүддесін қорғап, стратегиялық міндеттерін орындап келеді. Біздің өзгермейтін мақсат-мұратымыз бар. Бұл – еліміздің егемендігі мен аумақтық тұтастығын сақтау, Қазақстан азаматтарының құқықтары мен мүдделерін қорғау, экономикамыздың орнықты дамуына барынша қолайлы жағдай жасау. Мен он жыл Сыртқы істер министрі болғанда осы басымдықтарды айқындауға тікелей атсалыстым. Қазіргідей аумалы-төкпелі геосаяси жағдайда бізге шетелдік серіктестеріміздің бәрімен, әсіресе, көршілерімізбен өзара тиімді ынтымақтастықты дамыту маңызды.

Сіз «С5+» үлгісіндегі ықпалдастықтың өзектілігі артып келе жатқанын дұрыс аңғардыңыз. Орталық Азия – геосаяси ахуалға қатысты өз пайымы бар әрі қарқынды дамып жатқан аймақ. Бүгінде бұл өңір сауда, инвестиция, бизнес, инновация үшін жаңа мүмкіндіктер орны болып отыр. Сол себепті әлем елдері Орталық Азияға айрықша назар аударуда. «С5+» үлгісі маңызды диалог алаңына айналды.

Тұрақты әрі өзара сенімге негізделген жоғары деңгейдегі диалогтер болмаса, аймақтағы мемлекеттердің басқа да ықпалды елдермен қарым-қатынасын қарқынды дамытуы неғайбыл еді. Соңғы жылдары

бұл бағытта біршама ілгерілеу бар. Әсіресе, Орталық Азия мемлекеттері басшыларының жыл сайынғы консультативтік кездесулері нәтижелі өтіп келеді. Айтпақшы, Қазақстан төраға ретінде биыл да осындай үлгідегі кездесу ұйымдастырады. 2024 жылы еліміз өңірлік және халықаралық деңгейдегі бірқатар ықпалды ұйымдар мен бірлестіктерге төрағалық ететінін жаңа ғана айтып өттім.

Тағы бір маңызды шара – Астана халықаралық форумы. Биылғы маусым айында өтетін алқалы жиынға әлемнің көптеген көшбасшысы мен жаһандық деңгейдегі компаниялардың жетекшілері қатысады. Жиында климаттың өзгеруі, азық-түлік тапшылығы және энергетикалық қауіпсіздік сияқты барша елдерге ортақ мәселелер талқыланады.

БҰҰ Бас Ассамблеясы аясында Франциямен бірлесіп «One Water Summit» халықаралық форумын өткізу туралы уағдаластықтың мән-маңызы зор. Бұл басқосу климаттың өзгеруіне қатысты жаһандық қозғалысқа сүбелі үлес қосатын жиын болмақ.

– 2024 жылдың наурыз айында Ресейде президент сайлауы өтеді. Бұл оқиға жаһандағы және аймақтағы ахуалға қалай әсер етеді деп ойлайсыз?

– Биыл Ресейде ғана емес, АҚШ-та, Ұлыбританияда, Үндістанда, Әзербайжанда және басқа да мемлекеттерде сайлау өтеді. Сондай-ақ Еуропарламент депутаттары сайланады. Әрине, біз осы сайлау науқандарын жіті бақылап отырамыз.

Ресейде өтетін президент сайлауының біз үшін мәні зор екені сөзсіз. Өйткені Астана мен Мәскеу арасында өте жоғары деңгейде қарым-қатынас орнаған. Ресей Қазақстанның негізгі серіктесі әрі одақтасы екені баршаға аян. Өткен отыз жылда мемлекетаралық байланыстардың іргесі беки түсті. Екі ел арасында 300-ден астам шарт пен келісім жасалған. Барлық саладағы екіжақты ынтымақтастық тетіктері жұмыс істеп тұр. Жоғары деңгейдегі саяси диалог қарқынды дамып келеді. Біз көпжақты құрылымдар аясында, сондай-ақ өңірлік тұрақтылық пен халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету барысында ықпалдаса әрекет етеміз.

Былыр Владимир Путин Қазақстанға ресми сапармен келді. Бұл екіжақты қатынасты жандандыра түскен негізгі оқиғалардың бірі болғаны анық. Біз келіссөз барысында мемлекеттеріміздің стратегиялық серіктестігі мен қарым-қатынасы шынайы достық сипатынан айнымайтынын тағы да нақтыладық.

Ресей – Қазақстанның негізгі сауда-экономикалық серіктесі. Екі елдің тауар айналымы 2023 жылдың бастапқы 10 айында 21,4 миллиард доллар болды. Өйтетін жөні де бар, біздің шекарамыз құрлықтағы ең ұзын шекара саналады.

Ғылым-білім және мәдени-гуманитарлық саладағы қарым-қатынасты нығайтуға әрдайым айрықша мән беріледі. Биыл орыстың ұлы ақыны Александр Пушкиннің туғанына 225 жыл толады. Бұл – Ресей ғана емес, Қазақстан үшін де маңызды оқиға. Өйткені Пушкин – хәкім Абай сияқты, қос халықтың достығы мен мәдени байланыстарының басты символының бірі.

Ресей Федерациясының әлемдік саясатта аса маңызды рөл атқаратынын және БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты мүшесі екенін ұмытпаған жөн. Ресей Президенті Владимир Путин – сөзімен де, ісімен де жаһандық ахуалға ықпал ететін тұлға. Ресейдің ұстанымымен бүкіл әлем санасатыны жасырын емес. Бұл мемлекеттің қатысуынсыз дүние жүзінде бірде-бір проблема шешілмейді. Ол айдан анық.

Сондықтан Ресей секілді алпауыт елдегі президент сайлауының халықаралық мән-маңызы қашанда жоғары және оған әлемнің көптеген елі назар аударады.

– Еліміздің сыртқы саясатында Қытаймен қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Соңғы жылдары Қазақстан қоғамының шығыстағы көршіге деген көзқарасы жақсара бастағаны байқалады. Болашақта ҚХР-мен ынтымақтастық қалай өрбиді?

– Бүгінде Қазақстан мен Қытайдың қарым-қатынасы достық, тату көршілік және мәңгілік стратегиялық серіктестік рухында қарқынды дамып келеді. Біз Төраға Си Цзиньпинмен бірге Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың жаңа «алтын отыз жылдығына» қадам бастық. Мен былтыр Қытайға бір емес, екі мәрте сапармен бардым. Бұл – елдеріміз арасындағы тығыз ықпалдастықтың айқын дәлелі.

Қытай көшбасшысымен Сианьда және Бейжіңде мазмұнды келіссөздер жүргізіп, маңызды уағдаластықтарға қол жеткіздік. Оны жүзеге асырудың нақты жолдарын белгіледік. Осындай жеке жүздесулер Астана мен Бейжіңнің байланыстары жоғары деңгейде екенін көрсетеді. Бүгінде қазақ-қытай қатынастары көпке үлгі болып отыр деп сеніммен айта аламын.

Екі елдің өзара тауар айналымы жыл санап артып келеді. Оның көлемі 2023 жылдың 10 айдағы қорытындысы бойынша 24,3 миллиард долларға жетті. Бұл – жаңа рекорд! Қазір экспортқа шығарылатын отандық тауар түрлерін көбейтіп, ҚХР-ға жүк тасымалын арттыру үшін белсене жұмыс істеп жатырмыз. Қытай бұрыннан Қазақстан экономикасына мол қаржы құйған ірі инвесторлардың қатарына кіреді. Осы уақытқа дейін ҚХР елімізге 24 миллиард доллар инвестиция салды.

Қытаймен ортақ шекарамыздың болуы, Шығыс пен Батыстың арасындағы ұтымды жерде тұрғанымыз қытай тауарларын түрлі бағытқа Қазақстан аумағы арқылы тасымалдауға зор мүмкіндік береді. Өйткені Бейжіңде жоғары деңгейде өткен «Бір белдеу, бір жол» атты үшінші форум аясында бірқатар маңызды құжатқа қол қойылды. Соның ішінен Транскаспий халықаралық көлік дәлізін бірлесе дамыту жөніндегі келісімді және «Аягөз – Тачэн» бағытындағы темір жол құрылысы туралы меморандумды атап өтуге болады. Бұл келісімдер еліміздің көлік-логистика саласына тың серпін беретініне сенімдімін. Қазақстан Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» мегажобасын толығымен қолдайды. Былтыр қазан айында Бейжіңде өткен форумда сөйлеген сөзім – осының тағы бір дәлелі.

Қазақстан мен Қытай арасында визасыз жүру режимі күшіне енді. Мұның мәні зор. Енді отандастарымыз көрші елге емін-еркін барып, келе алады. Азаматтарымыз осы мүмкіндікті оңтайлы пайдаланады деп үміттенемін.

Елімізде Қытайға қатысты баяғы қасаң түсініктерге негізделген немесе бізге сырттан таңылған жәнсіз үрей болмауға тиіс. Қазіргі Қытай – өте жоғары дамыған, соның ішінде озық технология саласында зор табысқа жеткен мемлекет. Мұны бүкіл әлем мойындап отыр. Сондықтан шығыстағы көршімізбен ынтымақта болу, достық қарым-қатынас пен өзара сенімнің артықшылықтарын тиімді пайдалану Қазақстан үшін аса маңызды.

– Сіз жақында өткен «Парыз» және «Алтын сапа» сыйлықтарының лауреаттарын марапаттау рәсімінде отандастарымызды тек қана алға қарап, алысты көздейтін мақсатқа ұмтылуға шақырдыңыз. Ескілікке тым бой ұрмау, өсіп-өркендеу жолынан

айнымау керектігін атап өттіңіз. Осы арқылы нені меңзедіңіз? Қоғам не нәрсеге мән беруі қажет деп ойлайсыз?

– Күнделікті міндеттерден бөлек, ұзақ мерзімге арналған мақсаттарға ден қоюдың мәні зор. Біз болмашы нәрселерге баса назар аударып, ұсақ-түйекті талқылауға бүкіл күш-қуатымызды сарп етеміз. Одан да сорақысы, алдекімдердің жалған сөзіне еріп, арамтер боламыз. Мұндай пайдасыз істерге алаңдап, ұлттың стратегиялық бағдарынан жаңылмауға тиіспіз.

Баяғыда ұлы халық болғанбыз деп масаттанып немесе бұрынғы өкпе-реніштерді қоздатып, қызылкенірдек болып айтысудың қажеті қанша?! Бұлай ескілікке бой ұруға әсте болмайды. Әлбетте, тарих – біздің жалпыұлттық бірегейлігіміздің маңызды бөлігі. Сондықтан мемлекет дәл қазір бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізіп отыр. Атап айтсақ, түрлі тақырыптағы кітаптар көптеп шығарылуда. Жаңа ғылыми мекемелер құрылып, бұрынғы институттар жаңғыртылып жатыр. Жақында сталиндік репрессия құрбандарын ақтау жөнінде ауқымды зерттеу жұмысы аяқталды. Бір сөзбен айтқанда, сан ғасырлық тарихымызды зерттеу, тарихи әділдікті қалпына келтіру біздің негізгі міндетіміздің бірі болып қала береді.

Алайда біздің бұрын кім болғанымыздан қазір кім екеніміз, ең бастысы, болашақта кім болатынымыз әлдеқайда маңызды. Сондықтан қандай қиындықтан өткенімізді бағамдайтын кезде ғана ауызбіршілік танытпай, баянды болашаққа да бірге қадам басымыз қажет. Біз өткенді аңсаумен өмір сүрмеуіміз керек. Керісінше, келешегімізді кемел етуге ұмтылып, ұлттың ұлылығын нақты іспен дәлелдеуге тиіспіз. Дүниетанымымызға жат мәдениеттерге көзсіз еліктеуден, жалған патриотизмнен, даңғойлық пен дарақылдықтан сақтануымыз керек. Халқымыздың бойындағы кемшіліктерге көз жұма қарамай, одан арылуымыз қажет. Мұның бәрі күн сайын құбылған тұрлаусыз заманда өмір сүріп жатқан Қазақстанның келешегі үшін айрықша маңызды.

Сондықтан ұлтымыз өсіп-өркендесін десек, біз жақсыдан үйреніп, жаманнан жирене білуіміз керек. Қоғамда еңбекқорлық пен жасампаздық жоғары бағалануға, білімпаздық пен жаңашылдық салтанат құруға тиіс. Сондай-ақ өмірге деген байсалды және байыпты көзқарас басым болғаны жөн. Ашығын айтайын, өзін «ұлттың қаймағымыз» деп санайтын кейбір зиялы қауым өкілдері осы миссиясын өз деңгейінде атқарып жүрген жоқ. Олар ұлтқа үлгі-өнеге көрсетудің орнына, ұсақ-түйек аңгімелерді қоздатумен, әдеттегідей «біздің халық аса данышпан» деп қайталай беруден немесе қара басының қамын күйттеп, билікке «жағдайымды жасамады» деп өкпе артудан аса алмай отыр. Осылайша, ұлттық идеологияның даму жолында жалғандыққа жол беріледі.

Біз озық ойлы ұлт ретінде халқымызды ыдырататын емес, біріктіретін жолды таңдап, тек қана алға қарауымыз керек. Жалпыұлттық құндылықтар бәрінен жоғары тұруға тиіс. Бұл туралы үнемі айтып жүрмін. Тағы да қайталаймын, еңбекқорлық, білімпаздық, кәсібилік, бірлік, ынтымақ, жанашырлық, іскерлік, бастамашылдық, адалдық, қарапайымдылық және үнемшілдік – нағыз отаншыл, адал азаматқа тән қасиеттер мен құндылықтар. Халқымыздың қуатын арттырып, табысқа жетелейтін осындай қасиеттер мен құндылықтарды жан-жақты дәріптеп, ұрпақ санасына сіңіру арқылы ғана сапалы ұлтқа айнала аламыз.

– Тағы бір мәселені айтпай кетуге болмас. Кейінгі кезде қоғамда зорлық-зомбылық пен қатыгездік белең алып барады. Әйелдер мен балалардың әлімжеттік көргені, соққыға жығылғаны туралы ақпарат күн сайын шығады. Осындай қылмыстардың тамырына балта шауып, біржола тосқауыл қою үшін мемлекет тарапынан не істеліп жатыр?

– Мұндай қылмыстардың алдын алып, жолын кесу үшін менің тапсырмаммен нақты шаралар қабылданауда. Әйелдер мен балаларға жасалған зорлық-зомбылыққа қатысты қылмыстарды тергеумен әйел тергеушілер айналысатын болды. Сондай-ақ ішкі істер органдарында әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғаумен шұғылданатын мамандардың штаты қалпына келтіріліп, олардың құзыреті күшейтілді.

Біз мұнымен шектелген жоқпыз. Былтыр отбасындағы тұрмыстық құқық бұзушылықпен күрес тәсілдерін қайта қарадық. 1 шілдеден бастап полиция жәбірленушінің шағымын емес, қылмыстың анықталуын негізге алып, қылмыстық істі тіркеуге көшті. Яғни мұндай қылмыстарға қатысты іс қозғау үшін зорлық-зомбылықтан жапа шеккен адамның арызы қажет емес. Тұрмыстық зорлық-зомбылық жасағандарға әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік едәуір күшейтілді. Жәбірленуші қайта-қайта қысымға ұшырамауы үшін бұдан былай мұндай іске қатысты тараптарға екінші рет татуласу мүмкіндігі берілмейтін болды.

Сондай-ақ Мәжілістің бір топ депутаты халыққа Жолдауымың аясында тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрестің жаңа әрі тиімді шараларын қарастыратын заң жобасын әзірлеп жатыр.

– Өткен жылдың қараша айында ер адамның әйелін өлтіруі қоғамда үлкен дүрбелең туғызды. Осы оқиғадан кейін әлеуметтік желіде әйелдер мен балаларға тұрмыстық зорлық-зомбылық жасағандарға жазаны қатайту туралы бейресми петиция жарияланып, оған өте көп қол жиналды. Алайда «Петициялар туралы» заң биыл сәуір айында ғана күшіне енеді. Сондықтан бұл петиция заңсыз деген сөз шықты. Көпшілік «Жабулы қазан жабулы күйінде қалады» деп алаңдап отыр. Турасын айтыңызшы, Сіз тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жазаны қатайтуды қолдайсыз ба?

– Мен елімізде «заң мен тәртіп» қағидатының орныға түскенін қалаймын. Сондықтан нақты жауап берейін, тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты жазаны қатайтуды толық қолдаймын. Сіз айтқан петиция заң талабына сай келсе де, келмесе де, азаматтардың пікірі міндетті түрде ескеріледі. Оған күмән болмасын.

Сонымен қатар қоғамда озбырлық пен зорлық-зомбылықтың кез келген түріне мүлдем төзбейтін түсінік қалыптаспаса, заңға енгізілген өзгерістерден аса қайыр болмайды. Жұрт зорлық-зомбылық жасағандарға жазаны қатайтуды талап ете тұра, қылмыс әлеміндегі шытырман оқиғаларға таңдай қағып, фильмдердің заңды белден басатын кейіпкерлерін ғана емес, тіпті шынайы өмірдегі кәнігі қылмыскерлердің өзін пір тұтып жатады. Бұл жағдай бір-біріне мүлде кереғар және өте оғаш көрінеді. Солай емес пе?! Біз қоғамды ішінен ірітетін, адамгершілікке жат қылықтарды ақтауды көздейтін кез келген әрекетке және құқықтық нигилизмге тұтас ел болып тосқауыл қоюымыз керек.

Біз заңсыздық пен қатыгездікке бір кісідей, батыл қарсы тұруымыз қажет. Сондай-ақ қоғам нормалар мен ережелердің және жалпы адамзатқа ортақ құндылықтардың аяқасты болуын қатаң айыптап, онымен бірлесе күресуі керек.

– Өзіңізбен бірге жұмыс істейтін азаматтар Сізді өте талапшыл басшы дейді. Кадр саясатында қандай қағидатқа сүйенесіз? Қол астыңыздағы қызметкерлермен қарым-қатынасыңыз қандай?

– Мемлекеттік қызметшілер өзіне жүктелген міндетті мінсіз атқаратын кәсіби маман ғана болмауы керек. Олар әрдайым бастамашыл, нақты ісімен елге пайда әкелетін және өзгерістердің өміршеңдігін

халыққа көрсете алатын азамат болуы қажет. Сондай-ақ олар білімді-білікті ғана емес, сөзі мен ісі үйлететін, тиянақты, тәртіпті және арлы адам болуы шарт. Қарамағымда қызмет істейтін азаматтардың маған емес, Әділетті Қазақстанды құру идеясына адалдығы әлдеқайда маңызды.

Барлық деңгейдегі шенеуніктер мен басшылар қоғамның тамырын тап баса білуге, азаматтардың мұң-мұқтажын тыңдап-түсінуге, соған сәйкес дер кезінде нәтижелі шаралар қабылдауға және дұрыс шешім шығаруға қабілетті болуы керек. Бұл – ең басты талап. Олар «адам мемлекет үшін емес, мемлекет адам үшін» деген қағидатты берік ұстануға тиіс.

– Кадр мәселесін одан әрі жалғастырсақ. Реформалардың нәтижесінде көптеген дарынды жас мемлекеттік қызметте өздерінің қарым-қабілетін көрсетуге мүмкіндік алды. Қазір олар Парламентте, мәслихаттарда, министрліктерде және басқа да мекемелерде жұмыс істеп жүр. Сіз жаңа буын өкілдерін ұдайы қолдап келесіз. Алайда жас басшыларға тәжірибе мен пайым-парасат жетіспейді деген пікір айтылады. Сіз қалай ойлайсыз?

– Мен қазақ елінің жастарына сенемін. Сондықтан олардың атқарушы және заң шығарушы билік тармақтарында қызмет етуіне жол ашатын кешенді шаралар қабылданды. Президенттік жастар кадр резерві жасақталды. Іріктеудің бірнеше сатысынан өткен кәсіби жас мамандар мемлекеттік қызметте басшылық лауазымдарға тағайындала бастады.

Саяси реформалар аясында партиялардың сайлау тізімін жасақтағанда және депутат мандатын бөлгенде әйелдер, жастар және мүмкіндігі шектеулі жандар үшін квота енгізілді. Соның нәтижесінде көптеген отаншыл жас Мәжіліс және мәслихат депутаты атанды. Өкілетті билікте жастардың үні жарқын естіле бастады. Осындай нақты қадамдар билік органдарының құрамын жаңартуға тың серпін берді.

Қазір әлем жыл сайын емес, күн сайын өзгеріп жатыр. Жаңа технологиялар, мамандықтар және салалар пайда болуда. Жұмысты ұйымдастырудың және басқарудың әдіс-тәсілдері қайта қаралуда. Осындай жағдайда жаңа кәсіби дағдыларды меңгеруге және озық білімін тиімді пайдалануға қабілетті жастардың рөлі арта түседі. Ойы ұшқыр жастарымыз болашақты бағамдай алады әрі дәйекті дамуға ұмтылады. Сондықтан оларға парасат-пайым жетіспейді деген пікірмен келісе алмаймын. Бірақ билік құрылымдарына аға буынның тәжірибесі де, жас ұрпақтың жаңа идеялары да керек. Бұл жерде эксперимент жасаудың қажеті жоқ. Кейбір сарапшысымақтар «Президент Тоқаев жүйені тұралатып тастады, ешқандай өзгеріс болған жоқ, ескі кадрлар орнында қалды» деген сыңаржақ пікірін тықпалаудан танбай жүр. Мұның астарында қоғамның шырқын бұзып, мемлекеттілігіміздің іргесін шайқайтын пасық ниет жатыр. Асығыстықтың салдары ауыр болуы мүмкін.

Жас басшыларға көбіне тәжірибе жетіспейді. Менмендігі және өзіне деген сыни көзқарастың әлсіздігі кейде олардың өз қарым-қабілетін жоғары деңгейде көрсетуіне кедергі келтіреді. Соған қарамастан, біз жаңа буыннан шыққан кәсіби мамандарға мүмкіндік беріп келеміз. Бұл саясат алдағы уақытта да жалғасын табады.

– Тұңғыш Президенттің мемуары қоғамда қызу талқыланды. Сіз де ол кітапты оқыған шығарсыз. Көптеген шешім мен оқиғаға тікелей куә болған адам ретінде қандай әсер алдыңыз? Өзіңіздің мемуар жазатын ойыңыз бар ма?

– Бұл кітап тәуелсіз мемлекет құру ісінің жылнамасы ретінде оқырман қызығушылығын туғызады деп ойлаймын. Кезінде бір айтқыш «Мемуарда шындықтың жартысы айтылса да, ол тарихи оқиғалардың ауқымын бағамдауға жеткілікті» деген екен.

Нұрсұлтан Назарбаев – бірнеше дәуірге куә болған тарихи тұлға. Ол өз мансабын комсомол белсендісі ретінде Хрущев заманында бастап, арада алпыс жылдан астам уақыт өткеннен кейін қызметтен кетті. Қазақстанның тәуелсіз мемлекет болып қалыптасуына қосқан үлесін бәрі біледі. Ол – әділ тарихи бағасын алуға лайық адам.

Мен мемуарларды, публицистикалық шығармаларды, саяси очерктерді әрдайым ыждағатпен оқимын. Ал сұраққа келсек, мен үшін қазіргі кезең мемуар жазып отыратын уақыт емес.

– Жұрттың айтуынша, Сіз кезінде өңір басшыларына Өзіңізді ұшақтан гүлмен қарсы алуға, аста-төк дастарқан жаюға, думандатып концерт, шоу өткізуге тыйым салыпсыз. Сол рас па?

– Президент ретінде алғаш рет ел аралауға шыққанымда, әкімдер салтанатты шаралар ұйымдастыруға, көл-көсір дастарқан жаюға, билбордтар орнатуға тырысты. Қазір мұның бәрі тыйылды. Мен облыстарға жұмыс бабымен ғана барамын. Уақыт өте келе жергілікті жерлерде де осындай жұмыс дағдысы қалыптасатынына сенімдімін. Халықты жинап, қыруар қаржы шығындап, салтанатты шаралар ұйымдастыру біржола тоқтатылады.

– Қасым-Жомарт Кемелұлы, мазмұнды сұхбат бергеніңіз үшін рахмет айтамыз. Жаңа жылда айтулы оқиғалар көп болады деп сенеміз. Сұхбатымыздың соңында тағы бір сұрақ қояйын. 2024 жылды қалай қарсы алдыңыз?

– Жаңа жыл – әрине, күнтізбенің жаңа парағын ашатын маңызды меже. Осы сәтте өткен жылды қорытындылап, келешекке жоспар құру әдетке айналған. Бір жағынан, Жаңа жыл мен үшін қастерлі мереке емес. Оның үстіне, өзіміздің төл жаңа жылымыз – Әз Наурызды естен шығармаған жөн. Бұл мейрам – тіршілікті түлете келетін нағыз табиғи жыл басы.

Наурыз – жаңару мен жаңғырудың символы. Сондықтан төл мерекеміздің мазмұнын байытып, оны барынша ерекшелеп, жаңаша атап өтуіміз керек. Бұл қадам қоғамды ұйыстырып, ұлттық бірегейлігімізді айшықтап, ел бірлігін нығайта түсуге ықпал етеді деп сенемін.

Сөз соңында барша халқымызға бақ-береке тілеймін! Ең бастысы, еліміз аман, жұртымыз тыныш болсын! Қастерлі Қазақстанымыз өсіп-өркендей берсін!

Касым-Жомарт Токаев:

Как прогрессивная нация мы должны смотреть только вперед!

Интервью Главы государства Касым-Жомарта Токаева
газете «Egemen Qazaqstan»

– Благодарю Вас, Касым-Жомарт Кемелевич, за то, что нашли время в своем плотном рабочем графике для интервью газете Egemen Qazaqstan. Казахская пресса ждала Вашего мнения по вопросам, волнующим наше общество. Поэтому сегодня я бы хотел с Вами откровенно поговорить на эти темы.

Чем Вам запомнился прошедший год?

– Пользуясь случаем, хочу еще раз поздравить всех соотечественников с Новым годом!

2023 год выдался для нашей страны насыщенным на значимые события. Мы подошли к завершению основных политических реформ. Начал работу Конституционный Суд. По новым правилам прошли выборы депутатов Мажилиса и маслихатов всех уровней. Впервые состоялись выборы акимов районов и городов областного значения. Продолжилось проведение выборов глав сел и городов районного значения, по итогам которых в прошлом году были избраны около 700 сельских акимов.

Мы приступили к построению справедливой и конкурентной экономической системы. Занялись вопросами диверсификации и демополизации экономики, обновления инфраструктуры, поддержки бизнеса и привлечения инвестиций.

Последовательно решались наболевшие вопросы социальной сферы. По всей стране началось строительство школ, в том числе «комфортных школ», в селах возводятся медицинские объекты. Внедрен Социальный кодекс, нацеленный на комплексную поддержку уязвимых категорий граждан. Утверждена специальная выплата лицам, занятым во вредных условиях труда. Установлена доплата сотрудникам природоохранных служб за риски для жизни и здоровья. Повышены зарплаты медицинских работников, педагогов школ, колледжей, детских садов. Принят закон, регулирующий отчисления детям из Национального фонда. Принята новая методика определения минимальной заработной платы, учитывающая ключевые экономические показатели, в том числе уровень инфляции.

Вся эта работа будет наполняться новым содержанием в 2024 году. Мы будем действовать скрупулезно и планомерно, неуклонно двигаясь к намеченным целям. Этот год особенно важен, поскольку он закладывает фундамент ближайшего пятилетнего цикла развития страны.

– А какие ожидания Вы связываете с наступившим новым годом? Какие главные задачи стоят перед страной?

– В сентябрьском Послании мною поставлена задача перейти на новую экономическую модель. В качестве стратегической цели обозначена задача удвоения ВВП к 2029 году. В скором времени состоится расширенное заседание Правительства, на котором мы подведем итоги социально-экономического развития и определим тактику дальнейших действий в этом направлении.

Полезной площадкой для обсуждения вопросов идеологической сферы, формирования нового качества нации, обновления системы ценностей общества стали заседания Национального курултая. Традиционно они проходили летом, но в этом году мы скорее всего проведем заседание весной.

Таким образом, в течение первого квартала будет сформирована основная повестка страны в экономике, общественно-политической и гуманитарной сферах.

Мы продолжим конструктивную и сбалансированную внешнюю политику с учетом национальных интересов государства. В 2024 году в нашей стране пройдет ряд представительных саммитов и форумов. Казахстан будет председательствовать сразу в нескольких авторитетных международных организациях: Шанхайской организации сотрудничества, Организации Договора о коллективной безопасности, Совещании по взаимодействию и мерам доверия в Азии, Организации тюркских государств, Международном фонде спасения Арала, Исламской организации по продовольственной безопасности.

Большим событием станет проведение в Казахстане Всемирных игр кочевников. Они важны как для популяризации национальных видов спорта и здорового образа жизни, так и для расширения культурно-гуманитарных связей между братскими народами – наследниками номадической цивилизации Великой степи.

Полезным с точки зрения укрепления общенациональной идентичности станет чествование выдающихся исторических деятелей нашего народа. В этом году исполняется 125 лет со дня рождения знаменитого ученого Каныша Сатпаева и 100 лет со дня рождения прославленных героев Сағадата Нұрмағамбетова и Рахымжана Қошқарбаева. Кроме того, по мнению историков, в 2024 году исполнится 800 лет с момента фактического образования Улуса Джучи. В связи с такой знаковой датой, показывающей многовековые корни нашей государственности, будет развернута большая исследовательская работа. В этом году завершится подготовка многотомника по истории Казахстана. Это обстоятельный труд, над которым работает более 200 отечественных ученых и около 60 привлеченных зарубежных специалистов.

Помимо множества важных событий, будет еще больше рутинной каждодневной работы. От усилий всех граждан зависит, каким этот год останется в истории страны. В своем новогоднем обращении я сказал, что в следующем году мы станем свидетелями нового подъема нашей нации, но всем нам придется хорошо поработать для достижения этой цели.

– Прошло ровно два года с трагических январских событий. Қаңтар стал рубежом, открывшим новую эпоху в истории Казахстана. В своих выступлениях и интервью Вы уже давали оценку тем трагическим событиям. Однако вопросы еще остаются. Имеют место различные интерпретации. Как сегодня, по прошествии времени, Вы можете охарактеризовать эти события? Какими видятся их основные причины и предпосылки?

– Долго думал над этими вопросами и продолжаю размышлять над ними. На мой взгляд, к трагическим январским событиям привели многолетние нерешенные социально-экономические проблемы и общий застой, перешедший в деградацию власти и общества. Это было видно, как говорится, невооруженным взглядом.

После моего избрания Президентом в 2019 году был взят курс на демократизацию политической системы, либерализацию общественной жизни, демонополизацию экономики. К разработке и реализации реформ активно подключились общественники, гражданские активисты, эксперты. Многие инициативы прорабатывались на различных диалоговых площадках, в том числе на заседаниях специально созданного мною Национального совета общественного доверия.

Скажу откровенно: этот новый курс вызвал резкое неприятие влиятельных лиц, воспринявших его как угрозу глубоко укоренившемуся положению дел в стране и своему привилегированному статусу во властных структурах. С их стороны постепенно нарастало скрытое, а зачастую и открытое сопротивление реформам. В конце концов, чтобы повернуть вспять преобразования и восстановить прежние порядки, они решились на крайние меры.

Эта группа высокопоставленных лиц имела огромное влияние на силовые структуры и криминалитет, поэтому был выбран вариант организации насильственного захвата власти. По данным следствия, подготовка началась примерно с середины 2021 года. Затем Правительство приняло непродуманное, неправомерное решение по резкому повышению цен на сжиженный газ, и в Мангистауской области подстрекаемые провокаторами люди вышли на демонстрации.

Правительство по моему поручению создало специальную комиссию, которая выехала в регион для встреч с представителями общественности и принятия компромиссного решения. Но протесты приобрели экстремистский характер, чем воспользовались заговорщики.

Расследование Генеральной прокуратуры показало, что развитие январских событий носило «волнообразный» характер.

Вначале были митинги в Мангистауской области, которые нашли продолжение в других регионах. Несмотря на все усилия центральной власти и акиматов, ситуация в стране приобрела характер дестабилизации, переговоры и диалог для нахождения компромиссных решений не находили поддержки организаторов волнений.

Начались первые столкновения во многих регионах страны. Все это было на руку заговорщикам, которые через специально подготовленных людей всячески потворствовали нагнетанию обстановки. Но даже в такой сложной ситуации органы правопорядка избегали применения силы. Это была вторая волна.

Третья волна началась, когда в дело вступили криминальные банды, лидеры которых были подконтрольны заговорщикам и имели контакты с террористами, в том числе прибывшими извне. Используя специальные технологии, провокаторов, бандитов, они превратили мирные протесты в массовые беспорядки, сопровождавшиеся масштабным насилием, погромами, поджогами, уничтожением имущества. В условиях хаоса к происходящему подключились вооруженные бандиты, террористы, которые одновременно, по единой команде устроили атаки на здания органов власти, силовых структур, оружейные магазины, арсеналы сил правопорядка и воинских частей. Причем речь идет не только об Алматы, но и целом ряде областных центров. Напомню, во время январских событий было похищено более трех тысяч единиц оружия,

в том числе автоматов, пулеметов и даже гранатометов. Кроме того, нападениям подверглись транспортная инфраструктура и объекты телекоммуникаций. Повторюсь: бандиты и террористы действовали организованно, в тесной координации друг с другом.

В попытке государственного переворота совместно участвовали экстремисты, криминалитет, религиозные радикалы. Они преследовали цель посеять страх среди граждан, дезорганизовать государственные институты, подорвать конституционный строй и, в конечном итоге, захватить власть.

Ситуация тогда была крайне сложной и напряженной – страна была близка к тому, чтобы погрязнуть в хаосе. Чтобы не допустить этого, все меры контролировались мною лично, ежечасно и круглосуточно. По линии МВД поступали сведения о подготовке различных атак на Акорду, в том числе с использованием грузовиков. Мне неоднократно рекомендовали покинуть резиденцию, даже эвакуироваться, в том числе за рубеж, но я с этим решительно не согласился и в одном из телевизионных обращений заявил, что при любых обстоятельствах останусь на рабочем месте. В течение двух недель я находился в служебной резиденции Акorda. Оперативные совещания проходили и глубокой ночью, и ранним утром. В те дни самая главная задача состояла в том, чтобы сохранить наше государство, восстановить в стране верховенство закона и порядок.

– Насколько было правильным решение пригласить военнослужащих России в Казахстан? В соседней стране много говорят о ее спасительной роли во время беспорядков в Казахстане.

– В условиях хаоса и фактического безвластия в регионах на заседании Совета Безопасности было принято решение об обращении к ОДКБ ввести миротворческий контингент в нашу страну на срок, необходимый для обеспечения стабильности и безопасности. Подчеркиваю: обращение было не к России, а к ОДКБ, членом которой является и Казахстан.

На момент обращения председателем организации была Армения, а в этом году председательство перешло Казахстану. Контингент ОДКБ был действительно миротворческим и сыграл роль сдерживающего фактора в вакханалии, разыгравшейся в те трагические дни. По договоренности со странами – участниками организации ее контингент покинул страну без каких-либо предварительных условий, к тому же досрочно.

Миротворческий контингент ОДКБ не участвовал в контртеррористической операции и не произвел ни одного выстрела. Армянский контингент охранял горводоканал и хлебокомбинат «Аксай», белорусский – аэродром в Жетыгене, таджикский и кыргызский – соответственно ТЭЦ-1 и ТЭЦ-2 города Алматы, российский – ТЭЦ-3 и объекты телекоммуникаций. Были угрозы совершения терактов на объектах жизнеобеспечения, поэтому контингент был направлен именно туда. Но самое главное – это позволило высвободить наши силы для проведения контртеррористической операции.

– Получается, это была неудавшаяся попытка государственного переворота. Что тогда Вы скажете тем, кто утверждает, что это было народное восстание и чуть ли не революция?

– Весь мир был свидетелем тех трагических событий, когда мирные демонстрации переросли в массовые беспорядки и погромы. Разве на мирные демонстрации приходят с автоматами, пистолетами и холодным оружием? Разве там избивают и убивают военнослужащих, издеваются над ними, используют их в

качестве живого щита во время нападений на административные здания? Разве после мирных демонстраций остаются разграбленные магазины и банки, сожженные автомобили? Я уже не говорю о нападениях на здания органов власти и полицейские участки. Общая сумма ущерба от этих бесчинств составила порядка трех миллиардов долларов.

На причинах и последствиях Қаңтара не следует выстраивать спекулятивные версии. Скажу прямо: рассуждения о якобы народном восстании способствуют оправданию и обелению преступных деяний. Такие безответственные, по сути, провокационные разговоры приводят к героизации настоящих бандитов, укоренению в обществе пагубной криминальной психологии. А значит, призывают к новым беспорядкам в ущерб национальной безопасности и благополучию народа. Это очень серьезная угроза. Поэтому государство и общество должны быть едины в осуждении беззакония – я в этом уверен.

– В таком случае, как граждане страны могут выразить свое критическое отношение к действиям властей?

– У нас созданы все условия для публичного выражения несогласия с действиями власти. Граждане могут открыто говорить о существующих проблемах. В соответствии с концепцией «слушающего государства» я требую от государственных органов учитывать общественное мнение. У нас действует демократический закон о мирных собраниях. Недавно принят закон, регламентирующий порядок подачи и рассмотрения петиций.

Поэтому нужно предельно ясно понимать: мирные протесты допустимы, но массовые беспорядки неприемлемы и будут жестко пресекаться. В стране должен царить закон – это моя принципиальная позиция. Посмотрите, ведь в странах Запада, цитадели демократии, особо не церемонятся с теми, кто устраивает уличные беспорядки и нападения на здания органов власти.

Полиция выявила организаторов январских беспорядков – всех тех, кто призывал сопротивляться законным требованиям властей, занимался доставкой и распространением оружия, нагнетал атмосферу агрессии, руководил толпой в ходе погромов, поджогов и актов насилия. При этом от бандитов были отделены рядовые и зачастую случайные участники беспорядков. Мною было принято решение амнистировать граждан, попавших под влияние провокаторов. Амнистия применена в отношении 1 095 граждан из 1 205 осужденных ранее. А организаторы беспорядков и лица, получившие сроки за теракты, государственную измену, попытку насильственного захвата власти и другие тяжкие преступления, в полной мере отбудут свое наказание.

– Не знаю, насколько приятным или неприятным будет для Вас следующий вопрос, но не могу не задать его. После Вашего вступления на пост Президента в 2019 году в стране заговорили, что у нас сложилась система двоевластия. Кто-то сравнивал нашу политическую модель с иранской, кто-то – с сингапурской. И действительно, складывалось впечатление, будто в стране два центра власти. Это было так?

– Коль скоро Вы поставили такой острый вопрос, я должен быть предельно откровенным. Президент в соответствии с Конституцией определяет основные направления внутренней и внешней политики страны, назначает и освобождает от занимаемых постов высших должностных лиц государства, высшее командование Вооруженных Сил. Глава государства является Верховным Главнокомандующим.

Однако попытки навязать модель двоевластия действительно были, и, должен сказать, эти попытки отличались целенаправленностью и организованностью. В сложившейся политической ситуации «транзита власти» политические манипуляторы сформировали некий параллельный центр власти. В нашей стране действовали Президент и Верховный Главнокомандующий, а также Председатель Совета Безопасности в лице экс-президента. Это, в конечном итоге, не могло не привести к властной коллизии.

Скажу больше: эта ситуация стала одной из предпосылок январского кризиса. Потому что заговорщики пытались использовать в своих интересах изобретенную модель двоевластия или «тандема». Помните, наверное, заявления ряда должностных лиц, в том числе бывшего министра юстиции, что по своему статусу Елбасы стоит выше Президента. Некоторые чиновники бегали поочередно по кабинетам. Они играли на этом и в конце концов заигрались. Позже я прямо сказал Нурсултану Абишевичу Назарбаеву, что политические игрища, прежде всего, его ближайших соратников чуть было не разорвали страну.

Считаю, что вообще не должно быть «старшего и младшего президентов». «Уходя – уходи». Это серьезный урок для будущего поколения руководителей, которое должно остерегаться таких вещей и всегда думать только об интересах государства и благополучии общества.

К огромному сожалению, в решающие моменты внутриполитического кризиса свой непрофессионализм и даже предательство проявили руководители ключевых правоохранительных органов.

Қаңтар показал необходимость строительства устойчивой и эффективной системы государственных институтов, действующих в соответствии с Основным законом. Мы всем народом преодолели этот кризис, выстояли и стали еще сильнее. Мы предотвратили еще большую катастрофу и стабилизировали ситуацию в стране только благодаря сплоченности наших граждан и решительным действиям всей вертикали власти. Потом, уже во время следствия, некоторые заговорщики признались, что не ожидали увидеть такой уровень консолидации народа и политической воли власти.

– После Қаңтара Вы приступили к осуществлению глубоких политических реформ, что признали даже на Западе. Можно ли сказать, что пройдена точка невозврата, критическая черта, которая отделяет нас от недавнего прошлого? Есть ли сегодня гарантии необратимости перемен?

– Как я сказал, политические реформы начались еще в 2019 году. Был образован Национальный совет общественного доверия, который разработал и реализовал важные законодательные инициативы. Были внесены существенные изменения в законодательство о выборах, политических партиях, Парламенте. В стране впервые открыто заговорили о диктатуре олигополии.

Эти нововведения создали угрозу тем, кто вольготно чувствовал себя в условиях политической и экономической монополии. Поэтому они предприняли безуспешную попытку повернуть все вспять.

После Қаңтара высказывались опасения, что власть, дескать, «закрутит гайки», начнет консервацию режима. Однако мы поступили наоборот, пойдя по более сложному, но правильному пути.

В 2022 году процесс политической модернизации, конечно же, ускорился. И одной из главных задач реформ стало формирование более справедливой и сбалансированной политической системы. Кроме того, важно было создать такие условия, чтобы обеспечить необратимость политических реформ, сделать их постоянным фактором общественной жизни.

Для этого в рамках конституционной реформы было установлено несколько заслонов.

Во-первых, мы воссоздали Конституционный Суд, который является, по сути, высшим органом конституционного контроля, обеспечивающим верховенство Конституции. Кому-то может показаться, что прежний Конституционный Совет просто сменил вывеску, но здесь дело обстоит иначе. Решения Конституционного Суда имеют окончательную силу, даже Президент не может подвергнуть ревизии его решения, в том числе касающиеся конституционных прав граждан.

Любые изменения и дополнения в Конституцию могут выноситься на республиканский референдум или на рассмотрение Парламента только при наличии соответствующего заключения Конституционного Суда.

И напомним, что из одиннадцати судей Конституционного Суда шестеро, то есть большинство, назначаются палатами Парламента. А Председатель, хоть и назначается Президентом, но только с согласия Сената.

Во-вторых, в самой Конституции принципиальные позиции утверждены однозначно. Например, статья 91 Основного закона гласит, что установленные Конституцией независимость государства, унитарность и территориальная целостность Республики, форма ее правления, основополагающие принципы деятельности Республики и, подчеркиваю, положение об однократном семилетнем сроке для Президента являются неизменными.

В-третьих, в результате реформ существенно расширены полномочия Мажилиса, который стал формироваться по новой избирательной модели – партийным спискам и одномандатным округам.

Одним словом, возврат к старой системе невозможен. Сегодня можно с уверенностью констатировать, что политические реформы в Казахстане имеют не просто системный, но, что критически важно, необратимый характер, потому что политический менталитет нации претерпел кардинальную трансформацию. Правовая грамотность и активность граждан стали главным гарантом демократических преобразований. Народ уже не допустит отката назад и, убежден, будет твердо отстаивать свершившиеся перемены.

– Между тем некоторые критики власти, в том числе на Западе, утверждают, что в нашей стране до сих пор есть политические заключенные. Так ли это?

– Главные признаки политических преследований – это цензура, специальные законы и карательные органы. Ничего подобного в современном Казахстане не существует. В нашем законодательстве нет ни одного указа, ни одного закона, ни одного другого нормативного документа, по которому граждане могли бы преследоваться за свои политические взгляды.

Наоборот, реформы укрепили систему защиты прав человека. Приняты законодательные поправки, усиливающие независимость судов. Расширены категории дел для судов присяжных. В стране полноценно функционирует институт Уполномоченного по правам человека, который получил конституционный статус. Последовательность и глубину реформ показывает тот факт, что в декабре прошлого года мною подписан уже второй Указ в области прав человека.

Главная задача власти – неукоснительное обеспечение законности и порядка. Поэтому любое нарушение закона наказуемо. А политические взгляды и идеологические предпочтения людей к закону и правопорядку не имеют никакого отношения.

Отдельные личности несмотря на предупреждения органов прокуратуры со странной настойчивостью нарушают закон, видимо, таким образом пытаюсь получить широкую общественную известность. Другими словами, ставят себя выше закона.

О каких политических преследованиях можно говорить в стране, в которой работает множество независимых СМИ, а политическая цензура не существует?

Более того, после принятия нового закона о митингах, когда вместо разрешительного был введен уведомительный порядок, число мирных митингов в Казахстане увеличилось кратно.

В своих выступлениях я неоднократно говорил, что все проблемы нужно решать цивилизованно, в конструктивном ключе – не криками и провокациями на площадях, а в рамках специально созданных диалоговых платформ и механизмов и, прежде всего, в стенах Парламента.

Сейчас в Парламенте представлена самая широкая политическая палитра, отражающая взгляды всех основных слоев нашего общества. Законодательно закреплён институт парламентской оппозиции.

Напомню, что в Мажилис по итогам последних выборов прошли шесть партий, три из которых впервые получили депутатские мандаты. При этом одна из парламентских партий изначально является оппозиционной.

Многие зарубежные политики и эксперты, в том числе из стран Запада, выражают поддержку нашим демократическим реформам, отмечая их передовой характер. Действительно, в нашем геополитическом окружении мы единственная страна, которая провела такую масштабную демократическую трансформацию и добилась большого прогресса в деле защиты прав человека.

– В соцсетях «ходит» новость, будто Вы планируете провести референдум по Конституции и в 2026 году намерены вновь принять участие в президентских выборах. Это правда?

– Это дезинформация. Убежден, произвольное внесение изменений в Конституцию, тем более по такому фундаментальному вопросу, уже невозможно. Конституционная реформа была осуществлена не для того, чтобы вносить произвольные изменения в Основной закон.

Положение об однократном президентском сроке в Конституции неизменно. Эта норма является такой же незабываемой, как и нормы о независимости, унитарности, территориальной целостности и форме правления нашего государства.

Раз мы коснулись этой темы, воспользуюсь случаем и раскрою некоторые подробности. Идею однократного семилетнего срока я высказывал в закрытых дискуссиях еще 15 лет назад. Тогда это предложение не поддержали. После избрания Президентом взвешивал все «за» и «против», много размышлял, как можно воплотить эту идею на практике.

В 2022 году было реализовано несколько важных конституционных изменений, направленных на ликвидацию суперпрезидентских полномочий. И тогда же мною была предложена идея однократного семилетнего срока. Эта инициатива получила всенародную поддержку. Этим все сказано.

– Перейдем к экономике. В Послании 2023 года Вы провозгласили новый экономический курс Справедливого Казахстана и поставили цель удвоить объем национальной экономики к 2029 году, доведя его до 450 миллиардов долларов. Между тем, по прогнозам Международного валютного фонда и Всемирного банка, в 2023-2024 годах рост экономики в Казахстане составит не более 3-4%. Насколько реалистично при такой динамике достичь поставленной цели?

– Это вполне достижимая цель. По оценкам аналитиков Международного валютного фонда, по итогам 2023 года объем ВВП в текущих ценах в Казахстане должен составить свыше 259 миллиардов долларов, что на 15% больше чем в 2022 году. Это самый значительный номинальный рост в Центральной Азии.

Положительная динамика отмечается и по ВВП на душу населения, прогнозный показатель на 2023 год составил почти 13 тысяч долларов, годовой рост оценивается в 1,6 тысячи долларов. По прогнозу МВФ, к 2028 году данный показатель вырастет на треть – до 16,8 тысячи долларов.

Правда, должен отметить, что для меня макроэкономические показатели не являются первостепенными по своему значению, все же главное – это реальное благополучие граждан.

Благоприятные прогнозы станут реальностью при условии использования Правительством новых подходов к управлению экономикой. Я вижу два основных направления.

Первое – это решение ряда точечных задач, способных стимулировать страновое развитие. К ним относится реализация крупных промышленных проектов. В сентябрьском Послании Правительству поручено определить перечень возможных крупных проектов и подготовить План инфраструктурного развития. Эти проекты прорабатываются, проводятся консультации с крупным бизнесом, институциональными инвесторами и экспертным сообществом.

Нужно также решить важную задачу привлечения инвестиций, в том числе путем приватизации и возврата активов. Масштабные инвестиции способны «разогнать» экономику и сформировать новые точки роста. Поэтому моим Указом недавно создан Инвестиционный штаб, наделенный широкими полномочиями для улучшения инвестиционного климата и качественной реализации инвестиционных проектов.

Второе направление включает в себя меры по реализации системных реформ, которые закрепят новые «правила игры» для всей экономики.

Правительством по моему поручению разрабатывается новый Налоговый кодекс, призванный перезапустить взаимоотношения государства и бизнеса. Совершенствуя налоговую систему, очень важно отойти от исключительно фискального подхода. Нужен баланс между созданием комфортных условий для инвесторов и поддержанием необходимого уровня доходной части бюджета.

Большое значение имеет новый Бюджетный кодекс. Мы должны кардинально поменять отношение к бюджетным деньгам, поставив во главу угла рациональность, бережливость, актуальность их использования.

Здесь серьезную роль призваны сыграть новые законы о государственных закупках и государственно-частном партнерстве. Эти документы позволят обеспечить прозрачность госзакупок и создать финансовую основу для развития экономики.

Особое внимание следует уделить повышению эффективности квазигосударственного сектора. Меры по его модернизации уже определены, сейчас идет их практическая реализация.

Отвечая на Ваш вопрос, хочу также отметить, что экономическая конъюнктура в мире, безусловно, влияет на нашу страну. Но любые сложности всегда открывают и новые возможности. Правительство должно иметь детально просчитанный план действий с учетом всех возможных вариантов развития событий. Важно, чтобы все меры по стимулированию экономического роста сопровождались структурными реформами, направленными на развитие предпринимательства и конкуренции, защиту частной собственности, обеспечение справедливости правосудия. При таком подходе мы добьемся всех поставленных целей, в том числе и по удвоению объема национальной экономики в намеченные сроки.

– В нашу газету часто поступают звонки и письма от граждан, которые не в состоянии расплатиться с долгами по потребительским кредитам. В этой связи хотелось бы спросить, какие меры принимаются для решения данной проблемы?

– Закредитованность граждан вызывает у меня серьезную тревогу, потому что эта проблема напрямую влияет на социальное самочувствие людей и стабильность финансовой системы. Одним из моих первых решений на посту Президента был Указ 2019 года о сокращении долговой нагрузки граждан, оказавшихся в тяжелой жизненной ситуации. Тогда в качестве разовой акции были списаны беззалоговые кредиты 500 тысяч человек. Затем, в 2023 году, вступил в силу закон о банкротстве физических лиц. Это были важные шаги, снизившие остроту вопроса. В своем прошлогоднем Послании я поручил Правительству принять новые системные меры для кардинального исправления ситуации, которая в основном связана с низкой финансовой грамотностью граждан. С другой стороны, очевидно, что нужно ужесточать регулирование потребительского кредитования и деятельности коллекторских компаний.

Кое-что в этом направлении уже сделано. К примеру, за последние годы в пять раз увеличены требования к банкам и микрофинансовым организациям по объему капитала потребительского кредитования. Введен запрет на получение новых займов при наличии просрочки по кредитам, а также запрет на начисление вознаграждения по всем кредитам после 90 дней просрочки. На постоянной основе проводятся проверки коллекторских агентств.

Для защиты прав заемщиков разработаны поправки в законодательство о кредитовании, которые еще больше ужесточат требования к микрофинансовым организациям, коллекторским агентствам и банкам. Предлагается ограничить продажу кредитов коллекторам. Процедура урегулирования приобретенной задолженности станет обязанностью коллекторских компаний. Расширяются полномочия и банковского омбудсмена. Документ уже рассматривает Мажилис Парламента. Готов поддержать эти инициативы.

– Сегодня многих наших соотечественников беспокоят рост цен, повышение тарифов, вопросы занятости, общая ситуация в регионах. Способно ли нынешнее Правительство, занятое множеством оперативных вопросов, решать задачи стратегические? Как Вы оцениваете эффективность работы Правительства в целом?

– Перед Правительствами всех стран стоят и оперативные, и стратегические задачи. И Казахстан здесь не исключение. Главный вопрос – оптимальное распределение ресурсов и эффективное планирование.

Нынешний состав Правительства сформирован только весной прошлого года. Конституционная реформа и парламентские выборы «обнулили» мандат Парламента и Правительства. Согласно Конституции,

Правительство сложило полномочия перед вновь избранным составом Мажилиса. Кандидатуру нового главы кабинета министров представила партия Amanat, занявшая большинство мест в Мажилисе. Не будучи скрывать, партия сделала это, проведя консультации с Президентом. Экономический блок ее предвыборной платформы был сформирован на основе программы действующего Правительства.

Полномочия Правительства значительно расширены. После сентябрьской реорганизации Администрация Президента сосредоточилась на стратегических направлениях социально-экономического развития страны и больше не занимается детальной опекой Правительства, отдельных министерств и ведомств. Теперь Администрация выступает как политический штаб, не вмешивающийся в работу исполнительной власти в режиме «ручного управления». Дублировавшиеся ранее функции переданы Правительству. Прерогатива принятия отраслевых решений также перешла на уровень Правительства и профильных органов. Повысилась бюджетная самостоятельность регионов.

Одним словом, инструментов у Правительства хватает. С его стороны требуется продуманная стратегия действий и, конечно, воля для успешного решения поставленных задач. Правительство просило предоставить ему самостоятельность и дополнительные полномочия – оно их получило. Но надо понимать, что и спрос теперь будет особый.

– На мой взгляд, Правительство с большим трудом справляется с задачами по обеспечению бесперебойного функционирования топливно-энергетического комплекса и коммунального хозяйства страны. В экстренном порядке приходится заниматься ликвидацией аварий, поддерживать подачу тепла, энергии и воды в населенных пунктах по всему Казахстану. Почему сложилась такая ситуация?

– Плачевное состояние ТЭЦ и ЖКХ – результат многолетнего бездействия. Все понимают, что текущие проблемы в этой отрасли возникли не за один день, а накапливались годами. Износ теплоцентралей и другого оборудования в регионах достигает 80 процентов. При этом инвестиции в коммунальное хозяйство все эти годы не соответствовали потребностям.

Отрицательно влияют на ситуацию и некоторые информационные «сетевики», намеренно нагнетающие штатные ситуации на объектах электроэнергетики, называя положение с теплообеспечением «трагедией».

Глубокая модернизация инженерной инфраструктуры по всей стране – это очень масштабная и сложная задача, но она постепенно решается.

В весенне-летний период Правительство и акимы приняли меры для обеспечения качественной подготовки к отопительному сезону. Проведена работа на проблемных объектах, состояние которых было критическим.

Сейчас задача-минимум – не допустить серьезных аварий и остановки теплоснабжения в домах. Задача-максимум – ввести новые мощности, планомерно обновить сети, модернизировать всю коммунальную сферу.

В сложившихся условиях теплосети худо-бедно выдерживают нагрузки, но без дальнейших решительных мер Правительства и акимов не обойтись.

– Напряженная ситуация с теплоснабжением заставляет задуматься о состоянии энергетической безопасности страны. В Послании Вы заявили о том, что вопрос строительства АЭС в нашей стране будет вынесен на всенародный референдум. Несмотря на то, что АЭС относится к «зеленой» генерации, однозначного мнения по вопросу ее возведения в обществе нет. Планы по АЭС имеют и определенное геополитическое измерение. Какова Ваша позиция?

– Чистая атомная энергия очень важна для Казахстана. Это принципиальный вопрос для будущего нашей экономики. Мы занимаем первое место в мире по объему добываемого природного урана, у нас действует свое производство компонентов ядерного топлива. Поэтому я уделяю особое внимание вопросу строительства АЭС на территории нашей страны. В конце концов, вопрос энергетической безопасности следует решать, исходя из реальных потребностей и возможностей, и, конечно, на основе научных исследований, а не исходя из геополитических соображений.

Среди граждан есть те, кто критически относится к строительству АЭС. Это вполне объяснимо, многие хорошо помнят трагические последствия испытаний на Семипалатинском ядерном полигоне. Имеются и другие сложные моменты, которые следует учесть, например, стоимость проекта, экологические аспекты.

Поэтому, понимая значимость вопроса, я предложил вынести вопрос строительства АЭС на всенародный референдум. О том, что решения по наиболее важным для народа проблемам будут приниматься посредством референдумов, было заявлено еще в предвыборной платформе, с которой я шел на выборы в 2019 году. Это и есть реализация на практике концепции «слушающего государства» и принципов Справедливого Казахстана.

Впереди нас ждут широкие общественные слушания. Граждане должны рассмотреть и обсудить все аргументы экспертов «за» и «против» для того, чтобы в ходе свободного волеизъявления принять взвешенное, продуманное решение. Это будет решение народа.

– Прошлый год был очень насыщенным во внешнеполитической сфере. Позиция Казахстана весьма весомо прозвучала на множестве саммитов и форумов. Вы провели много встреч с мировыми лидерами, весьма востребованным стал региональный формат С5+. В значительной степени это связано и с Вашим авторитетом в мировой дипломатии. Какие знаковые внешнеполитические события ожидаются в предстоящий период?

– Проводя сбалансированную и прагматичную внешнюю политику, Казахстан защищает национальные интересы и решает стоящие перед нами стратегические задачи. Наши приоритеты неизменны – это обеспечение незыблемости суверенитета и территориальной целостности страны, защита прав и интересов граждан Казахстана, создание благоприятных внешних условий для устойчивого экономического роста. Будучи министром иностранных дел в течение десяти лет, я принимал самое непосредственное участие в разработке этих приоритетов.

В текущих сложных геополитических условиях для Казахстана важно развивать взаимовыгодное и прагматичное сотрудничество со всеми нашими зарубежными партнерами и, прежде всего, соседями.

Вы верно подметили актуальность формата «С5+», ведь Центральная Азия – это динамично развивающийся регион с собственным видением геополитических реалий, широкими возможностями в торговле,

инвестициях, бизнесе, инновациях. Именно поэтому в мире существенно возрастает интерес к Центральной Азии, повышается востребованность диалоговой площадки «С5+».

Активное развитие отношений стран региона с влиятельными внешними игроками было бы невозможно без регулярного и доверительного диалога на высшем уровне. В этом плане за последние годы достигнут значительный прогресс, продуктивными стали ежегодные Консультативные встречи глав государств Центральной Азии. К слову, в этом году Казахстан проведет у себя очередное заседание встречи такого формата.

Как я уже сказал, 2024 год пройдет под знаком председательства Казахстана в нескольких влиятельных региональных и международных организациях и объединениях.

Важным событием станет «Международный форум Астана» в июне текущего года с участием лидеров ряда государств и глобальных компаний. На этой площадке традиционно обсуждаются такие общемировые проблемы, как изменение климата, нехватка продовольствия и энергетическая безопасность.

Большое значение имеет договоренность с Францией о совместной организации на полях Генеральной Ассамблеи ООН Международного форума «One Water Summit», который призван внести вклад в глобальную климатическую повестку.

– На март 2024 года назначены президентские выборы в России. Как повлияет это событие на глобальную и региональную повестку?

– В плане выборов нынешний год станет знаковым для многих государств. Помимо России, избирательные кампании пройдут в США, Азербайджане, Великобритании, Индии и других странах, состоятся выборы и в Европарламент. Конечно, мы будем внимательно следить за этими электоральными процессами.

Президентские выборы в России, безусловно, представляют для нас особый интерес ввиду высокого уровня взаимоотношений между Астаной и Москвой. Всем известно, что Россия является основным стратегическим партнером и союзником Казахстана. За прошедшие 30 лет мы выстроили внушительную архитектуру межгосударственных отношений, включающую в себя свыше 300 договоров и соглашений. Механизмы двустороннего сотрудничества действуют практически во всех сферах.

Интенсивно развивается политический диалог на высшем уровне. Мы взаимодействуем в рамках многосторонних структур, а также в вопросах обеспечения региональной стабильности и международной безопасности.

Одним из ключевых событий в обширной двусторонней повестке прошлого года стал официальный визит Владимира Путина в Казахстан. В ходе переговоров мы подтвердили неизменно дружественный характер отношений стратегического партнерства между нашими государствами.

Россия является одним из основных торгово-экономических партнеров Казахстана. Товарооборот между двумя странами за 10 месяцев 2023 года составил 21,4 миллиарда долларов. И это не удивительно, ведь между нами самая протяженная в мире непрерывная сухопутная граница.

Традиционно особое внимание уделяется расширению культурно-гуманитарных связей и научно-образовательных контактов. К слову, в этом году исполняется 225 лет со дня рождения великого русского поэта Александра Пушкина. Этот юбилей значим не только для России, но и для Казахстана. Потому

что Пушкин, как и наш великий Абай, является одним из главных символов дружбы и культурного взаимодействия двух народов.

Надо понимать, что Российская Федерация играет исключительно важную роль в мировой политике и обладает статусом постоянного члена Совета Безопасности ООН. Президент России Владимир Путин – это лидер, который своими словами и действиями, по сути, формирует глобальную повестку дня. С мнением России во всем мире считаются, без участия этого государства ни одна мировая проблема не решается, и это факт.

Поэтому президентские выборы в такой стране, как Россия, будут иметь большое международное значение и привлекут внимание большинства стран мира.

– Особое место во внешней политике Казахстана занимают отношения с Китаем. За несколько лет в казахстанском обществе произошли позитивные сдвиги в восприятии восточного соседа. Каковы перспективы дальнейшего строительства отношений с КНР?

– Сегодня отношения Казахстана и Китая активно развиваются в духе дружбы, добрососедства, вечного стратегического партнерства.

Вместе с Председателем Си Цзиньпином мы запустили новое «золотое тридцатилетие» сотрудничества между Казахстаном и Китаем. Наглядным свидетельством этому являются два визита, которые я совершил в Китай в прошлом году.

Во время содержательных переговоров с лидером Китая в Сиане и Пекине мы достигли важных договоренностей и наметили конкретные пути их реализации.

Такие личные контакты в полной мере отражают высокий уровень связей Астаны и Пекина. Казахско-китайские отношения можно с уверенностью назвать образцовыми.

Взаимный товарооборот демонстрирует беспрецедентный рост – по итогам 10 месяцев 2023 года он достиг 24,3 миллиарда долларов, установив новый рекорд. Мы активно работаем над тем, чтобы расширить номенклатуру экспорта нашей продукции и увеличить объемы поставок в КНР.

К тому же, Китай традиционно является одним из крупнейших инвесторов в экономику Казахстана. В нашей стране уже накоплено 24 миллиарда долларов китайских инвестиций.

Общая граница с Китаем, выгодное географическое положение Казахстана между Востоком и Западом – все это открывает для нашей страны широкие перспективы для транзита китайских товаров в различных направлениях. В ходе моего участия в Третьем форуме высокого уровня «Один пояс, один путь» в Пекине были подписаны такие важные договоренности, как Соглашение по совместному развитию Транскаспийского международного транспортного маршрута и Меморандум по совместному строительству железной дороги «Аягоз – Тачэн». Уверен, они придадут дополнительный импульс развитию транспортно-логистической сферы нашей страны. Казахстан твердо поддерживает китайский мегапроект «Один пояс, один путь», о чем лишний раз свидетельствует мое выступление на форуме в Пекине в октябре прошлого года.

Крайне важное значение имеет вступление в силу безвизового режима между Казахстаном и Китаем – у казахстанцев появилось право свободного посещения этой страны. Надеюсь, многие наши сограждане воспользуются открывшейся возможностью.

В отношении Китая у нас не должно быть страхов, привнесенных извне или основанных на представлениях давно минувших дней. Сейчас Китай – это в высшей степени развитое государство, в том числе в сфере высоких технологий. Это признает весь мир. Поэтому Казахстану крайне важно сотрудничать с нашим восточным соседом, эффективно использовать все преимущества таких дружественных отношений и взаимного доверия.

– На недавней церемонии награждения лауреатов премий «Парыз» и «Алтын сапа» Вы призвали соотечественников смотреть вперед, ориентироваться на долгосрочные цели. В частности, Вы сказали, что общество не должно скатываться в архаику и сворачивать с пути прогресса. Что Вы имели в виду? На чем, на Ваш взгляд, нужно сосредоточиться нашему обществу?

– Помимо текущих задач, для нас очень важно фокусироваться на долгосрочных целях. Мы часто придаем большое значение второстепенным вопросам, тратим свою энергию на мелкие темы или еще хуже – ведемся на чью-то ложную повестку. Мы не должны отвлекаться на все это и терять из виду наши стратегические национальные ориентиры.

Тем более нам нельзя скатываться в архаику, предаваясь пустопорожним дискуссиям о былом величии или обидах. Конечно, история – это важная составляющая нашей общенациональной идентичности, поэтому государство именно сейчас ведет системную деятельность в этом направлении. Издается много тематической литературы, создаются профильные научные учреждения и модернизируются действующие институты. Недавно завершена большая исследовательская работа по реабилитации жертв сталинских репрессий. Одним словом, изучение нашей многовековой истории, восстановление исторической справедливости всегда будет одной из наших приоритетных задач.

Но гораздо важнее не то, кем мы были, а то, кем являемся и, самое главное, кем будем. Мы должны быть едины в понимании не только того, какой сложный путь мы прошли, но и того, к чему мы стремимся. Нам нужно жить не воспоминаниями о прошлом, а устремлениями в будущее, делом доказывать величие нашей нации.

Нам следует избавляться от подражательства в культуре, ложного патриотизма и безудержного бахвальства. При этом надо не закрывать глаза на имеющиеся недостатки, а работать над их устранением. То, о чем я говорю, имеет критически важное значение для будущего Казахстана в этом постоянно турбулентном мире.

Для нового подъема нашей нации мы должны постоянно впитывать в себя все прогрессивное и избавляться от всего, что тянет страну назад. В нашем обществе должен укорениться культ труда и продуктивного творчества, торжествовать сила знаний и креативного мышления, главенствовать принцип прагматизма и реалистичного отношения к жизни. Должен сказать правду, не все представители интеллигенции, выдающие себя за «совесть нации», достойно выполняют эту благородную миссию. Вместо настоящего духовного пастырства мы слышим нытье вокруг мелкотемья, привычные самовосхваления и жалобы на власть за невнимание к их материальным вопросам. Тем самым пускают развитие национальной идеологии по ложному пути.

Как прогрессивная нация мы должны смотреть только вперед, думать над тем, что нас объединяет, а не разъединяет. Во главу угла нужно поставить общенациональные ценности. Я неоднократно о них говорил, но

повторю вновь. Единство, солидарность, трудолюбие, культ знаний, профессионализм, взаимная поддержка, предприимчивость, инициативность, честность, скромность, бережливость – это набор ценностей и качеств настоящих граждан и патриотов. Именно они сделают нашу нацию сильнее и позволят достичь успеха. Культивируя эти идеалы, мы сможем сформировать новое качество нашей нации.

– Не могу обойти еще одну тему, волнующую все общество. В последнее время участились случаи насилия и жестокости. Каждый день приходят новости об избиениях женщин, детей, нередки случаи изнасилований. Какие меры принимаются государством для искоренения подобных преступлений?

– По моему поручению уже принимаются системные меры, направленные на профилактику и пресечение подобных преступлений. Введена специализация женщин-следователей по расследованию насильственных преступлений, совершенных против женщин и детей, восстановлен штат и усилена деятельность подразделений органов внутренних дел по защите женщин от насилия.

В прошлом году мы пошли еще дальше и пересмотрели подходы к реагированию на семейно-бытовые правонарушения. С 1 июля полиция перешла от заявительного на выявительный характер их регистрации. Теперь полицейским, чтобы завести дело, не требуется заявление от жертвы бытового насилия. Существенно усилена административная и уголовная ответственность за домашнее насилие. Чтобы исключить давление на пострадавших, устранена возможность повторного примирения сторон по таким делам.

Кроме того, в рамках реализации моего Послания группа депутатов Мажилиса готовит законопроект, в котором будут предусмотрены новые эффективные меры по противодействию семейно-бытовому насилию.

– После резонансного убийства в ноябре прошлого года женщины своим мужем в Сети стала набирать подписи неофициальная петиция об ужесточении наказания за насилие в отношении женщин и детей в семейно-бытовой сфере. Однако позже возникли вопросы к ее легитимности, поскольку закон о петициях вступит в силу только в апреле этого года. Многие беспокоятся, что проблема не сдвинется с мертвой точки. Скажите прямо: Вы за или против ужесточения наказания за семейно-бытовое насилие?

– Я выступаю за укрепление принципа «закон и порядок», поэтому хочу четко и однозначно заявить: поддерживаю ужесточение наказания за семейно-бытовое насилие. Независимо от того, соответствует ли указанная петиция требованиям закона, представленное в ней мнение граждан обязательно будет учтено – в этом сомнений быть не может.

Вместе с тем важно понимать, что любые законодательные изменения не будут эффективны, если в обществе не будет полного неприятия, «нулевой терпимости» к любым формам агрессии и насилия. Согласитесь, выглядит странно, когда люди с одной стороны требуют ужесточения наказания за насилие, а с другой – восхищаются «романтикой» криминального мира, возводят в кумиры героев кинокартин, попирающих законы, или даже реальных преступников. Мы должны вместе противодействовать любым попыткам оправдания деструктивного, антисоциального поведения, бороться против правового нигилизма. Следует решительно и единодушно выступить против беззакония и жестокости. Мы как общество должны отторгать любое нарушение норм и правил, любое неуважение к общечеловеческим ценностям.

– Люди, с которыми Вы работаете, характеризуют Вас как требовательного руководителя. Какими принципами Вы руководствуетесь в кадровой политике, как выстраиваете отношения с подчиненными?

– Для меня принципиально важно, чтобы государственные служащие были не просто профессионалами, безупречно исполняющими свои прямые обязанности, а проявляли инициативу и личным примером доказывали полезность и необратимость перемен. Они должны иметь соответствующий багаж знаний и компетенций, обладать высокими человеческими качествами, быть собранными, дисциплинированными.

Мне не столько важна личная преданность подчиненных, сколько их приверженность идее построения Справедливого Казахстана.

Главным требованием к чиновникам и руководителям всех уровней является их способность держать руку на пульсе общественных настроений и событий, слушать и слышать чаяния людей, своевременно и результативно реагировать на них, принимать правильные решения. Они должны следовать принципу «не человек для государства, а государство для человека».

– В продолжение вопроса по кадрам... Благодаря реформам многие молодые люди получили возможность реализовать себя на госслужбе. Молодежь сегодня представлена на всех уровнях, включая Парламент, маслихаты, министерства. Вы неизменно поддерживаете представителей нового поколения. Однако есть мнение, что молодым управленцам не хватает опыта и глубины взглядов. Что Вы думаете по этому поводу?

– Я верю в нашу молодежь. Поэтому приняты комплексные меры, открывшие дорогу молодежи в исполнительную и законодательную власть. Был создан Президентский молодежный кадровый резерв. Молодые профессионалы, прошедшие несколько этапов отбора, получили возможность занять руководящие посты на государственной службе.

В рамках политических реформ введена квота для женщин, молодежи и лиц с особыми потребностями в избирательных партийных списках и при распределении депутатских мандатов. Многие молодые патриоты смогли стать депутатами Мажилиса и маслихатов, голос молодежи в органах представительной власти стал громче. Такие шаги придали импульс обновлению органов власти.

Сейчас мир меняется очень быстро, уже не из года в год, а практически изо дня в день. Появляются новые технологии, профессии и отрасли, пересматриваются подходы в работе и управлении. В этих условиях возрастает роль молодежи, которая способна осваивать новые навыки и эффективно применять передовые знания. Она обладает прогрессивным мышлением, ориентирована на будущее, на поступательное развитие. Поэтому не могу согласиться с тем, что молодежи не хватает глубины взглядов. Но пока во властных структурах должен присутствовать сплав опыта и новых идей, эксперименты здесь неуместны. Знаю, некоторые недобросовестные «эксперты» упорно продвигают тезис, мол, Президент Токаев законсервировал систему, ничего нового и хорошего не произошло, старые кадры остались на местах. Это большое лукавство, имеющее конечной целью дестабилизацию и подрыв государственности. Поспешность может привести к непоправимым последствиям.

Да, у молодых управленцев недостаточно опыта, амбиции и отсутствие критической самооценки порой мешают им в должной мере самореализоваться. Тем не менее, мы даем шанс новой генерации профессионалов проявить себя. Эта политика будет продолжена.

– Мемуары Первого Президента вызвали бурную реакцию в обществе. Вы, наверное, тоже ознакомились с этой книгой. Каковы Ваши впечатления как непосредственного свидетеля многих решений и событий, упомянутых в книге. Собираетесь ли Вы сами писать мемуары?

– На мой взгляд, эта книга представляет интерес как летопись строительства Независимости. Как сказал один остроумец, мемуары тем важны, что если там только 50 процентов правды, то этого уже достаточно, чтобы представить масштаб исторических событий.

Нурсултан Назарбаев – историческая личность, свидетель нескольких эпох. Он начал карьеру как комсомольский активист при Хрущеве, ушел в отставку спустя более шестидесяти лет. Его вклад в становление независимого Казахстана очевиден, он заслуживает справедливой исторической оценки.

Я обычно с интересом читаю мемуары, публицистику, политические очерки. Но что касается написания собственных мемуаров, то мне сейчас не до этого.

– Говорят, что Вы в свое время запретили руководству регионов встречать Вас с цветами у трапа и, тем более, устраивать застолья, помпезные концерты и шоу. Это действительно так?

– Во время моих первых поездок по стране в качестве Президента акимы на местах пытались устраивать пышные церемонии, роскошные застолья, устанавливать билборды. Эта практика была прекращена. Я посещаю регионы с рабочими целями, с деловой программой. Уверен, такая практика работы на местах укоренится, и мы полностью отойдем от торжественных церемоний с привлечением общественности и большими тратами финансовых средств.

– Касым-Жомарт Кемелевич, благодарю Вас за содержательную беседу. Уверен, нас ожидает насыщенный событиями год. В завершение хочу задать еще один личный вопрос: как Вы отметили наступление нового 2024 года?

– Новый год – это, конечно, важный рубеж, связанный со сменой календарных дат. Стало привычным, что в эти дни мы подводим определенные итоги, строим планы на будущее. В то же время для меня Новый год не имеет сакрального значения. К тому же не следует забывать, что у нас есть и собственный Новый год – Наурыз, который олицетворяет начало нового жизненного цикла природы.

Наурыз символизирует обновление, и праздновать его нужно тоже по-новому: содержательно, креативно, с внедрением новых отличительных элементов. Уверен, это будет способствовать консолидации общества, укреплению нашей национальной идентичности.

В заключение хочу пожелать всем соотечественникам счастья и благополучия! Самое главное, пусть в нашей стране будет согласие и спокойствие! Пусть процветает наш родной Казахстан!